

Naisnäkökulmia ympäristöpolitiikkaan

Liisa Horelli

Naisnäkökulmia ympäristöpolitiikkaan

Liisa Horelli

Naisnäkökulmia ympäristöpolitiikkaan

Kannen kuva: Mikko Nurmi

ISBN 951-731-060-9
ISSN 1236-5610

Oy Edita Ab
Helsinki 1996

Kuvailulehti

Julkaisija	Ympäristöministeriö
Päivämäärä	15.1.1996
Projektin/hankkeen nimi ja mahdollinen projektinumero	Naisnäkökulmia ympäristöpolitiikkaan 55/742/94
Rahoittaja/toimeksiantaja	Ympäristöministeriö
Projektiryhmään kuuluvat organisaatiot	
Tekijä(t)	Liisa Horelli
Julkaisun nimi	Naisnäkökulmia ympäristöpolitiikkaan
Julkaisun osat/muut saman projektin tuottamat julkaisut	
Tiivistelmä	Naisten osallistuminen ympäristöasioiden määrittelyyn ja hoitamiseen merkitsee "suurten" energia-, maatalous- ja teollisuuspoliittisten kysymysten ohella luonnon, lähiympäristön, lasten ja vanhusten, ympäristökasvatuksen sekä ylipäänsä arjen tukirakenteiden huomioon ottamista. Ympäristöpoliittisista keinoista keskeisimmät ovat uuden tietokäsityksen levittäminen, uudenlaiset hallinnolliset ja arjen käytännöt, moniulotteiset kokeilut sekä naisten kansallinen ja kansainvälinen verkostoituminen. Niiden avulla naiset tähtäävät eri asemista, osallistavan ympäristöpolitiikan luomiseen. Se edellyttää ympäristöhallinnolta keskustelu- ja toimintafoorumien luomista maahamme.
Avainsanat/asiasanat	osallistava ympäristöpolitiikka, arjen tukirakenteet
Luokitus	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Selvitys 8/1995 Ympäristöministeriö, ympäristöpolitiikan osasto
ISSN	1236-5610
ISBN	951-731-060-9
Sivuja	46
Kieli	Suomi
Julkaisuuden aste ja ehdot	Julkinen
Julkaisun myynti/jakaja	Oy Edita Ab/Ympäristöministeriö, ympäristöpolitiikan osasto
Hinta	
Julkaisun kustantaja	Ympäristöministeriö
Muut tiedot	Julkaisun valvoja ympäristöministeriössä; ylitarkastaja Sauli Rouhinen

Presentationsblad

Publikationen har getts ut av	Miljöministeriet
Datum	15.1.1996
Projektets namn och nummer	Kvinnoperspektiv i miljöpolitiken 55/742/94
Finansiär/ Uppdragsgivare	Miljöministeriet
Organisationer i projektgruppen	
Författare	<i>Liisa Horelli</i>
Publikationens titel	<i>Naisnäkökulmia ympäristöpolitiikkaan Kvinnoperspektiv i miljöpolitiken</i>
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt	
Sammandrag	<p>Att kvinnorna deltar i definitionen och skötseln av miljöärendena innebär att inte bara de ”stora” frågorna energipolitik, lantbrukspolitik, energipolitik - tas upp, utan också naturen, närmiljön, barnen och äldreåldringarna, miljöfostran och de stödjande vardagslivsstrukturen. Till de viktigaste miljöpolitiska medlen hör att sprida en ny kunskapsuppfattning, att lägga upp ny administrativ praxis och vardagsrutiner, att få till stånd multidimensionella försök och att skapa nationella och internationella kvinnonätverk. Genom dessa arbetar kvinnorna för en deltagande miljöpolitik. Därför borde miljöförvaltningen skapa fora för debatt och nya aktiviteter i Finland.</p>
Nyckelord	deltagande miljöpolitik, stödjande vardagslivsstrukturer
Klassificering	
Publikationsserie och nummer	Utredning 8/1995 Miljöministeriet, miljöpolitiska avdelningen
ISSN	1236-5610
ISBN	951-731-060-9
Sidantal	46
Språk	Finska
Offentlighet och andra villkor	Offentlig
Beställningar/ Distribution	Oy Edita Ab/Miljöministeriet, miljöpolitiska avdelningen
Pris	
Förläggare	Miljöministeriet
Övriga uppgifter	Vid miljöministeriet har publikationen övervakats av överinspektör Sauli Rouhinen

Documentation page

<i>Presentation sheet</i>	Ministry of the Environment
<i>Date</i>	15.1.1996
<i>Project name and number, if any</i>	Women's perspectives to environmental politics 55/742/94
<i>Financier/ commissioner</i>	Ministry of the Environment
<i>Project organization</i>	
<i>Author(s)</i>	<i>Liisa Horelli</i>
<i>Name of publication</i>	<i>Naisnäkökulmia ympäristöpolitiikkaan</i> <i>Women's perspectives to environmental politics</i>
<i>Parts of the publication/ other project publications</i>	
<i>Summary</i>	As women participate in the definition and management of environmental affairs, the approach is broadened from encompassing only the "big" issues, such as energy, agriculture and industry. It will then also include consideration of nature, man's immediate environment, children and the elderly, environmental education, and everyday supportive structures in general. The most important environmental policy instruments include the promotion of new conception of knowledge, new ways to deal with administrative and everyday affairs, multi dimensional experiments, and national and international networks created by women. In this way women, irrespective of their social positions, strive for participative environmental politics. The environmental administration can support these efforts by providing discussion foras and channels through which these activities can be coordinated.
<i>Key words</i>	participative environmental politics, support structures
<i>Classification</i>	
<i>Publication series name and number</i>	Report 8/1995 Ministry of the Environment, Environmental Policy Department
<i>ISSN</i>	1236-5610
<i>ISBN</i>	951-731-060-9
<i>No. of pages</i>	46
<i>Language</i>	Finnish
<i>Restrictions</i>	Public
<i>For sale at Distributed by</i>	Edita Ltd/Ministry of the Environment, Environmental Policy Department
<i>Price</i>	
<i>Publisher</i>	Ministry of the Environment
<i>Other information</i>	Contact person at the Ministry of the Environment; senior adviser Sauli Rouhinen

Tiivistelmä	9
1 Naiset ja ympäristö	10
2 Tutkimukselliset lähestymistavat ja menetelmät	11
Ympäristöpolitiikan näkökulma	11
Ympäristöpolitiikan historiaa	11
Ympäristöministeriön ympäristöohjelma	12
Ympäristökysymys kunnissa	13
Ympäristöpolitiikan ”Suomen malli”	14
Naisliikkeen ja naistutkimuksen näkökulma	16
Naiset ja kestävä kehitys	16
Naistutkimuksen lähestymistapoja	18
Suomalaisia naisnäkökulmia ympäristöön	19
Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät	21
3 Naisten näkemyksiä ympäristöpolitiikasta	23
Naisten suhtautuminen ympäristökysymyksiin	23
Ympäristöpolitiikan vieraus	23
Ympäristöpolitiikan moniulotteisuus	25
Ympäristöpoliittiset ristiriidat	26
4 Naiset ympäristöpoliittisina toimijoina	28
5 Ympäristöpolitiikan keinoja etsimässä	31
Epistemologiset avaukset	31
Vihertävä talous	33
Uudistukset käytännöissä	33
Moniulotteiset kokeilut	33
Kansallinen ja kansainvälinen verkostointi	35
Yhteenveto	36
6 Johtopäätökset ja pohdinta	37
Kirjallisuus	40
Liite 1	
Tutkimuksessa mukana olleet naisverkostot	43
Liite 2.1	
Teemahaastattelurunko	44
Liite 2.2	
Vastausohje	45
Liite 3	
Naisnäkökulma ympäristöpolitiikassa	46

Yhdyskuntasuunnittelusta kiinnostuneet naiset alkoivat verkostoitua alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti ympäristöministeri Sirpa Pietikäisen tuen ansiosta. Verkostoituminen osoitti, paitsi naisten kyvykkyyden, myös naisten alisteisen roolin ympäristöasioissa. Yhdyskuntasuunnittelu on vain osa ympäristöpolitiikkaa, jossa naisnäkökulma on toistaiseksi ollut vähäistä.

Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa sitä, miten naiset mieltävät ympäristöpolitiikan, minkälaisia sisältöjä ja keinoja se sisältää, sekä pohtia olisiko naisista ympäristöpolitiikan toimijoiksi.

Tutkimuksen viitekehys nojaa ympäristöpolitiikan sekä naistutkimuksen lähestymistapoihin. Tutkimus on luonteeltaan kehittämistutkimusta, jossa sovelletaan erilaisia tilanteen- ja tiedontuottamismenetelmiä. Haastatteluosuudessa oli mukana 50 naista 20:sta naisjärjestöstä. He edustavat lähes 700 000 naista.

Naiset suhtautuvat ympäristökysymyksiin vakavasti, mutta vierastavat sanaa 'ympäristöpolitiikka'. Myös 'kestävä kehitys' halutaan korvata vastuullisen kehityksen lähestymistavalla. Naisten mielestä ympäristöpolitiikka on moniulotteinen, ajallisesti ja sisällöllisesti laaja-alainen, "virallisesta" ympäristöpolitiikasta poikkeavia strategioita ja keinoja painottava lähestymistapa. Painopiste ulottuu arjen ja välittömän ympäristön vaalimisesta suuriin yhteiskunnallisiin kysymyksiin energiavaihtoehtoista, taloudesta ja tuotannosta. Onkin suuri tarve ekologiaa ja sosiaalisia suhteita yhdistäville teorioille, jotka auttavat ymmärtämään paremmin yhteiskunnan rakenteiden, käyttäytymisen ja luonnon välisiä vuorovaikutussuhteita.

Suurin osa naisista pitää tärkeänä naisnäkökulmaa, vaikkakin naisilla on myös keskenään ristiriitaisia pyrkimyksiä. Tärkeäksi tavoitteeksi nousee sellaisten arjen materiaallisten ja sosiaalisten tukiverkostojen ajaminen, jotka mahdollistavat selviytymisen jokapäiväisestä elämästä nykyistä ekologisemmalla ja sosiaalisemmalla elämäntavalla.

Naiset toimivat ympäristöpolitiikassa yksilöinä välittömän ympäristön vaalijoina, aktiivisina painostajina kansalaisjärjestöissä, uudistuksia kaitsivina virkamiehinä hallinnossa, sekä muutamat harvat ympäristöasioiden ajajina politiikassa. Nyt olisi aika uudentalaiselle ympäristönaisliikkeelle.

Naiset kaipaavat uusia ympäristöpoliittisia keinoja. Ympäristönäkökulma pitäisi "virkata sisään" kaikkiin yhteiskuntapoliittisiin päätöksiin ja toimintaohjelmiin. Niiden vaikutuksia pitäisi arvioida arkielämän vastuunkantajien sekä lasten, nuorten, ja vanhusten kannalta. Keinoista keskeisimmät ovat uuden tietokäsityksen levittäminen, uudenlaiset hallinnolliset ja arjen käytännöt, moniulotteiset kokeilut sekä naisten kansallinen ja kansainvälinen verkostoituminen. Niiden avulla naiset tähtäävät eri asemista, osallistavan ympäristöpolitiikan luomiseen. Naisnäkökulmat voivat siten lisätä ekologisen ja sosiaalisen modernisaation leviämistä yhteiskunnassamme. Se edellyttää ympäristöhallinnolta keskustelu- ja toimintafoorumien luomista maahamme.

1 Naiset ja ympäristö

”Ympäristö on niin tunnepitoinen asia, etteivät edes päättäjät pysty suhtautumaan siihen asiapitoisesti.”

Kansalaisaktivistinainen

1990-luvun alkupuolella ympäristöministeri Sirpa Pietikäinen antoi sysäyksen toimenpiteiden sarjalle, jonka ansiosta yhdyskuntasuunnittelusta kiinnostuneet naiset alkoivat verkostoitua alueellisesti ja valtakunnallisesti. Kolmen vuoden aikana järjestettiin neljä alueellista seminaaria Helsingissä, Seinäjoella, Savonlinnassa ja Ikaalisissa, sekä käynnistettiin erilaisia paikallisia ympäristön parantamiseen liittyviä hankkeita (Naiset suunnittelussa, 1995). ”Naiset ja suunnitteluryhmä” osallistui rakennuslain uudistamistyöhön (Ahlfors-Friman, 1993). Suomalaiset naiset antoivat myös näkyvän panoksen Euroopan neuvoston ja OECD:n järjestämiin kansainvälisiin kongresseihin, joissa käsiteltiin naisia kaupunkisuunnittelussa (Horelli, 1994; Vepsä, 1995). Työ on jatkunut kansainvälisen ”EuroFEM - Gender and Human Settlements” verkoston koordinoimisenä.

Ympäristösuunnittelussa tapahtunut verkostoituminen osoitti paitsi naisten kyvykkyyden, myös naisten alisteisen roolin suunnittelussa. Yhdyskuntasuunnittelu mielletään Suomessa edelleen kapeaksi erityisalaksi, joka naisten kasvavasta osallistumishalukkuudesta huolimatta kuuluu vain asiantuntijoille. Yhdyskuntasuunnittelu on osa laajempaa ympäristön ekologista, sosiaalista, kulttuurista ja poliittista ymmärtämistä ja kohentamista, nimeltä ympäristöpolitiikka. Ympäristöpolitiikka on Suomessa nuori ala. Käsitteenä se tekee vasta tuloaan kansalaisten tietoisuuteen. Ympäristöpoliittisessa tutkimuksessa on naisnäkökulma ollut toistaiseksi vähäistä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa sitä, miten naiset mieltävät ympäristöpolitiikan, minkälaisia sisältöjä ja keinoja se sisältää, sekä pohtia, olisiko naisista ympäristöpoliittisiksi toimijoiksi.

2 Tutkimukselliset lähestymistavat ja menetelmät

Tutkimuksen viitekehys koostuu sekä ympäristöpolitiikan että naistutkimuksen näkökulmista, jotka ohjaavat kysymyksen asetteluja, tulosten analyysia ja tulkintaa.

Ympäristöpolitiikan näkökulma

Ympäristöpolitiikan historiaa

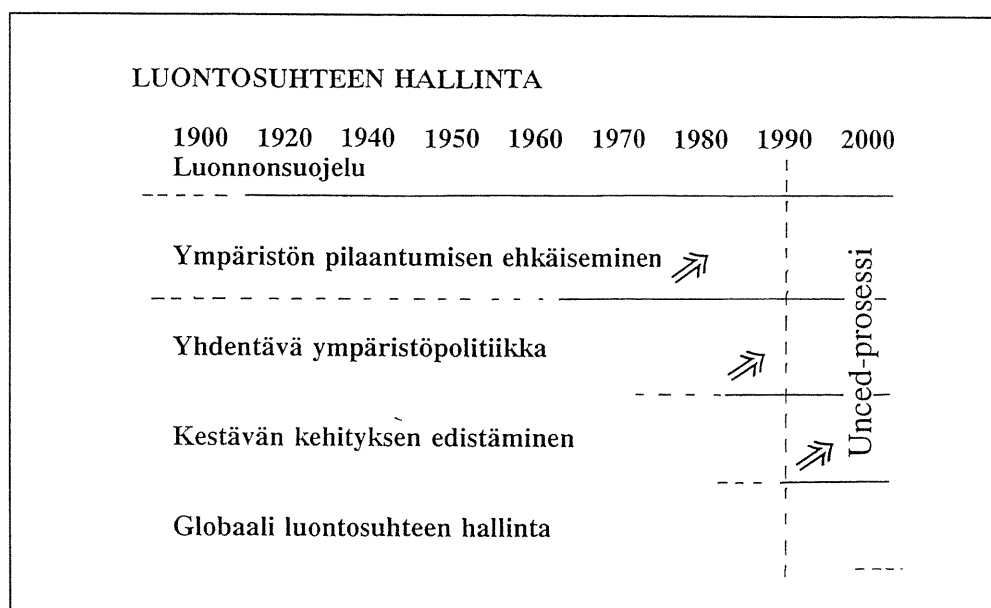
Ympäristöpolitiikka on Suomessa 'institutionalisoinut' vasta viime vuosikymmenenä. Voidaankin sanoa, että ympäristöpolitiikka on syntynyt välttämättömyydestä säädellä yhteiskunnan ja luonnon välistä suhdetta myös yhteiskuntapolitiikan tasolla (Koskinen, 1984,8). Historiallisesti ympäristöpolitiikka on jatkoa luonnon- ja ympäristönsuojelulle. Toimenpiteiden painopistettä on siten pyritty siirtämään ympäristönsuojelusta eri hallinnon alat ja tasot läpäisevään "kestävän kehityksen" politiikkaan.

Sauli Rouhinen (1994) on eritellyt ympäristöpolitiikan historiaa ja siinä ilmenevää luontosuhteen hallintaa koskevaa muutosta (vrt. Taulukko 1.).

Ympäristöpolitiikan vaiheet on jäsennelty ajanjaksoille tyypillisen toiminnan suuntautumisen, hallinnon, lainsäädännön ja toimijoiden järjestäytymisen mukaan. Kehitysvaiheen vaihduttua vanhat suuntaukset jäävät elämään, joskin muuntunein tavoittein ja tulevaisuuskuvin.

Luonnonsuojelu institutionalisoitui kansainvälisesti vasta viime vuosisadan vaihteessa. Tuolloin oli perusajatuksena rajata eri kokoisia saarekkeitä ja muodostaa luonnonsuojelualueista "pelastusrenkaita" ihmisen talouskäyttöön. Tulevaisuuden haasteena on rakentaa maailmanlaajuinen ekologinen infrastruktuuri, joka turvaa luonnon monimuotoisuuden maailmassa. Taustalla on käsitys biosfääristä sisäisesti integroituna elämän verkostona, joka saarekkeistettuna ei kykene turvaamaan elämän monimuotoisuutta.

Taulukko 1. Luontosuhteen hallinnan vaiheet (Rouhinen, 1994)

Ympäristönsuojelu syntyi 1960-luvulla vastauksena teollisuuden ja kaupunkien aiheuttaman elinympäristön kuormitukselle. Ympäristönsuojelussa on kysymys teknologian avulla tapahtuvasta teollisuuden ja yhdyskuntien päästöjen puhdistamisesta. Päästöt, jätteet ja sivutuotteet siirretään ajallisesti ja paikallisesti sivuun. Tulevaisuuden haasteena on, OECD:nkin peräänkuuluttama, teollisuuden ekologinen rakenneuudistus. Se sisältää säästävään ja puhtaaseen teknologiaan siirtymisen teollisuudenalojen sisällä, esim. luomuteknologian ja kierrätystalouden. Tämän vaiheen tuloksena on kehitetty uusia käsitteitä ja lähestymistapoja, kuten ympäristöasioiden hallintajärjestelmät, ympäristöjohtaminen, yhdenmety pilaantumisen ehkäiseminen (IPDC), ympäristövaikutusten arviointi (YVA), elinkaarianalyysit ympäristömerkkeineen, lupajärjestelmien yhtenäistäminen, materiaali intensiteetin laskeminen, sekä työn tuottavuuden rinnalle resurssi- ja lähtöainetuottavuuden käsitteet.

Yhdentävä ympäristöpolitiikka syntyi 1980-luvulla, jolloin ympäristökysymys raivasi oman lohkonsa yhteiskuntapolitiikkaan, osana hyvinvointivaltioprojektia. Tavoitteena oli integroida ympäristönäkökulma kaikkeen politiikkaan. Ympäristöministeriö perustettiin v. 1983. Tuon jälkeen valtioneuvosto ryhtyi laatimaan ympäristöpoliittisia selontekoja. Yhdentämisprojekti on vielä kesken. Vähitellen on leviämässä käsitys ympäristöstä tuotettavana ja jaettavana yhteiskunnallisena hyvänä. Hyvinvointivaltion eräänä keskeisenä tehtävänä on tuottaa luotettavaa tietoa ympäristön tilasta ja sen seuraamuksista (indikaattorit ja YVA). Siten tieto voidaan yhdistää osaksi kansantalouden ja luonnonvarojen tilinpitoa sekä yhteiskunnallisen hyvän jakautumista.

Kestävän kehityksen edistäminen merkitsee vaihetta, jossa ympäristökysymys kansainvälistyy näkyvästi, osittain Brundtlandin yhteistä tulevaisuuttamme koskevan raportin ansiosta. Sen käynnistämää, ympäristönsuojelun ja yhteiskunnallisen kehityksen kansainvälistymistä kutsutaan UNCED prosessiksi, v. 1992 Rio de Janeirossa järjestetyn YK:n Ympäristö ja kehityskonferenssin mukaan. Vuoteen 1997 mennessä kestävän kehityksen periaatteet pitäisi juurruttaa kaikille yhteiskuntasektoreille. Tavoitteena ovat sitovat kansainväliset sopimukset, jotka koskevat ilmastoa, biodiversiteettiä ja aavikoidumista. Valtioiden keskeisiä toimijoita, joskin pohjoisen ja etelän kehitysedellytysten tasoittaminen ja sopimusten toimeenpaneminen edellyttävät ylikansallisia järjestelyjä. Kestävä kehitys vaatii meitä määrittelemään suhtautumisen luontoon, ihmiskuntaan ja tulevaisuuteen yksilöinä ja yhteisöjen jäseninä.

Globaali luontosuhteen hallinta tulee ajankohtaiseksi 2000-luvulla, jolloin ympäristöongelmat ja niiden ratkaisut tulevat maailmankattaviksi. Globalisoitumisen agentteina ovat markkinatalous, teknologia ja kulttuuri. ”Me olemme osa ongelmaa ja myös osa sen ratkaisua”. Luontosuhteen hallinta kokonaisuudessaan edellyttää globaalia ”suunnitelmataloutta” ja maailmantasoisia päätöksentekokeleliä. Luontosuhteen hallinta vaatii aitoa sitoutumista, jotta myös tulevat sukupolvet saisivat osuutensa maapallon luonnonvaroista – raaka-aineista ja energiasta, tuottavasta maasta, juomakelpoisesta vedestä ja ekosysteemien kyvystä käsitellä jätteitämme ja saasteitamme.

Ympäristöministeriön ympäristöohjelma

Yllä kuvattu luontosuhteen hallinnan historia, tulevaisuuden haasteet, sekä käsitys luontosuhteesta ovat olleet tausta-aineistona ympäristöministeriön laatimassa ympäristöohjelmassa 1995 - 2005 (Ympäristöohjelma 2005). Kyseessä on ensimmäinen koko ympäristöministeriön toimialan kattava yhdenmety ohjelma. Siihen on osittain vaikuttanut kansainvälinen, OECD:n ympäristön tilaraporttien tarkastelukehikko. Ympäristön tilassa näkyvät historiallisena perintönä edeltävien sukupolvien luonnonvarojen käyttö, elinympäristöjen rakenteet sekä ekosysteemien vointi. Ympäristön tila kuvaa niitä mahdollisuuksia, joita meillä ja tulevilla sukupolvilla on käytettävissään, esimerkiksi uusiutuvina tai uusiutumattomina luonnonvaroina, ekosysteemien tuottokykyinä, tiloina, rakennuksina ja maisemina, yhdyskuntien rakenteina sekä kulttuuriarvoina. Ympäristön tilaan vaikuttavat muutospaineina sekä ihmisten toiminta ja talous että ympäristöpolitiikan toimijat (valtion hallinto, talouselämä ja kansalaisyhteiskunta) erilaisine keinoineen. Ympäristön tilaa arvioidaan toisaalta ihmiseen ja elinympäristöön, toisaalta ekologiaan ja tehokkuuteen liittyvin kriteerein, jotka ovat riippuvaisia aikakauden tieteellisestä tiedosta, arvoista, normeista ja uskomuksista (Rouhinen, 1994).

Ympäristöohjelma 2005 on Suomen panos kansainväliseen suuntaukseen tehdä kestävä kehityksen toimintaohjelmia. Samalla se sisältää ympäristöministeriön näkemyksiä keinoista, joilla aikaansaadaan kestävä kehityksen mukainen yhteiskunta. Tavoitteena on sellaisen hyvän elinympäristön synty, joka olisi ekologisesti kestävä, yhteiskunnallisesti oikeudenmukainen, ja ihmistä henkisesti uudistava. Ohjelmassa tarkastellaan ympäristön tilaan vaikuttavia pitkävaikutteisia ja laaja-alaisia muutoksia mm. otsonikerroksen vähenemistä, kasviuoneilmiötä, vesien happamoitumista sekä Itämeren likaantumista. Tarkastelun kohteena ovat myös alueellinen ja paikallinen pilaantuminen, luonnon monimuotoisuuden väheneminen sekä maankäytön ja yhdyskuntien ympäristömuutokset.

Ympäristöohjelmassa käsitellään yksityiskohtaisesti kestäväan kehitykseen tarvittavia toimia. Ne liittyvät yhdyskuntien, asumisen ja liikenteen, sekä hyödykkeiden, kaupan ja kulutuksen ekologiseen kehittämiseen. Alkutuotannon (maa- ja metsätalouden) ja teollisuuden ympäristöä säästävien toimien tehostaminen ja päästöjen vähentäminen sekä luonnonsuojelun tukeminen ovat keskeisellä sijalla. Keinoina ovat taloudellinen ja tiedollinen ohjaus, julkinen suunnittelu sekä ympäristöä koskevat säännökset. Myös kansainvälinen yhteistoiminta ja kansainväliset sitoutumukset ovat tärkeässä asemassa.

Ympäristökysymys kunnissa

Myös suomalaiset kunnat ovat halunneet toimia kestäväan kehityksen hengessä. Toistakymmentä kuntaa osallistui vuonna 1992 alkaneeseen Kestäväan kehityksen kuntaprojektiin (Willberg, 1994). Sen tavoitteena oli selvittää, millaista on kestäväan kehityksen mukainen toiminta kunnan eri toimialoilla.

Kestävä kehitys liittyy kunnissa päätöksenteon perusteelliseen, avoimeen ja demokraattiseen valmisteluun, sekä toteutuksen seurantaan ja arviointiin. Siihen sisältyvät myös sosiaalinen ja kulttuurinen oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo.

Käytännössä ilmeni, että kestävä kehitys on kuntalaisten mielestä käsitteenä epämääräinen, eivätkä kunnat oikein tiedä, miten siihen suhtautua tai miten sitä tulisi edistää. Kuntien projektihankkeet ovatkin edistäneet varsin vähän moniarvoisen ja osallistavan toiminnan edellytyksiä. Kestävä kehitys jää herkästi ”asuntomessujen ekotaloasteelle”. Kestäväan kehityksen käsikirjassa kunnille (Willberg, 1994) on hyviä kehittämisvinkkejä, sekä muutamia myönteisiä esimerkkejä. Ratkaisuiltaan ongelmallisia ovat kysymykset, jotka liittyvät elinkaariajattelun ja ympäristömerkkien moniulotteisuuteen, kunnallisen energiapolitiikan ja ympäristömaksujen kehittämiseen, yhdyskuntarakenteen tiiviiden ja sosiaalisen hyväksyttävyyden yhdistämiseen, nopean muutoksen hallintaan ekologisen ja sosiaalisen ympäristön kannalta, sekä erilaisia ihmisiä kokoavien visioiden laatimiseen.

Suomalaisten kuntien ympäristöpolitiikan taso vaihtelee Sairisen (1994) mukaan suuresti, joskin ympäristöpoliittiset ohjauskeinot ovat yleisesti ottaen monipuolistuneet. Ympäristöpolitiikan alimmat tasot – ”korkean piipun periaate” sekä ”piipunpään teknologia” – ovat edelleen yleisimmät. ”Ennakoiva ympäristöpolitiikka”, jonka tavoitteena on vähentää raaka-aineiden ja energian käyttöä sekä tuotettujen jätteiden ja päästöjen määriä, on vasta alullaan. Ympäristöpolitiikan ylin taso, jota kutsutaan ”ekologiseksi modernisaatioksi” (Hahn ja Simonis, 1991), on paraikaa dynaamisen määrittelyprosessin alaisena. Viimeksi mainittu edellyttää teknisten uudistusten lisäksi muutoksia, jotka koskevat koko yhteiskuntaa ja kulttuuria. Se edellyttää kuntapoliittista kokonaisstrategiaa, johon kuuluvat tuotannon ja kulutuksen rakennemuutoksen ohella kunnallisen hallinnon muutos, ympäristöystävällisemmän teknologian käyttöönotto, ekososiaalisia sisältöjä painottava yhdyskuntasuunnittelu sekä ehkäisevä sosiaali- ja ympäristöpolitiikka (vrt. Jänicke, 1991).

Edistyksellistä ympäristöpolitiikkaa haittaavat ongelmat ovat Suomessa (Sairinen, 1994) mm.

- ympäristökonflikteja kärjistävä teknistaloudellinen ajattelu- ja toimintatapa kunnissa,

- kuntien sisäisen ohjausvallan kriisiytyminen ("Kukaan ei kanna kokonaisuuksista vastuuta!"), sekä
- asiantuntijuuden pirstoutuminen (moniulotteiset ongelmat kaipaavat moniasiantuntijuuksia).

Itse lisäksi vielä naisten, lasten ja nuorten, sekä muiden arkielämän intressejä kannattavien ryhmien puuttumisen ympäristöpolitiikan toteuttamisesta.

Ympäristöpolitiikan "Suomen malli"

Keijo Koskinen (1995) on hahmottanut "ympäristöpolitiikan Suomen mallia" tutkimuksessaan, jossa haastateltiin pääministeri Esko Ahon johtamaa Kestävän kehityksen toimikuntaa vuonna 1994. Toimikunnan jäsenet olivat hyväksytyjä ympäristöpolitiikan toimijoita Suomessa, sillä he edustavat elinkeinoelämää, valtion ja kunnan hallintoa, politiikkaa sekä kansalaisjärjestöjä (12% jäsenistä). Haastattelusta, 41:stä toimikunnan jäsenestä oli viidennes naisia.

Koskinen tutkimus edustaa yhteiskuntatieteellistä ympäristötutkimusta. Sen ympäristösosiologinen viitekehys koostuu toisaalta riskiyhteiskuntateoriasta, toisaalta ekologisen modernisaation lähestymistavasta. Edellisen teorian mukaan yhteiskunnat ovat muuttumassa myöhäisteollisiksi riskiyhteiskunniksi, jonka strategiat voivat johtaa suurvaaroihin. Kehitys ei ole enää yhteiskunnan kontrollissa. Ympäristökysymykset tulevatkin muodostumaan yhteiskuntakehitystä määrääviksi tekijöiksi (Beck, 1990).

Ns. ekologisen modernisaation teoriat esittävät teolliseen kulttuuriin kohdistuvaa edistys- ja teknologiakritiikkiä. Modernin projekti ei käsitteellistänyt ekologiaa, vaan se suhtautui ympäristöongelmiin teknisinä haasteina. Ekologisen modernisaation teorias- sa etsitään tietä pois riskiyhteiskunnasta tuotanto- ja kulutusprosessien ekologisen uudelleenorganisoinnin ja instituutioiden muutoksen kautta. Siihen kuuluu kolme vaihetta (Koskinen, 1995):

1. Puhdistus- ja suodatinpolitiikka, joka tähtää prosessin muuttamiseen ja uusien ongelmien siirtämiseen,
2. Ekologisen modernisaation politiikka, jossa vaikutetaan tuotantoprosessiin, säästävän teknologian käyttöön ja suljettuihin kiertoihin,
3. Ekologisen rakennemuutoksen politiikka, jossa pyritään muuttamaan koko tuotantorakenne ekologisesti mahdollisimman haitattomaksi.

Nykyiset superteolliset yhteiskunnat eroavat tulevasta jälkiteollisesta yhteiskunnasta mm. siten, että viimeksi mainitulle on ominaista ei-materiaalisen tuotannon ensisijaisuus, laadullinen kasvu, pk-yrittäjyys, innovatiivisuus ja joustavuus, ympäristöystävällinen teknologia, alueellisten ja paikallisten rakenteiden merkittävyys, sekä ongelmien ennakointi ja ehkäisevä toiminta (vrt. Jänicke, 1990, 96).

Ekologisessa modernisaatiossa on kyse yhteiskunnan rationaliteettien, kulttuuristen merkitysten ja luontosuhteen uudelleen arvioinnista. Tulevaisuuden ympäristöpolitiikan kannalta ovat nousseet keskeisiksi nk. määrittelysuhteet. Niissä on kyse eri toimijoiden – valtion, yritysmaailman, puolueiden, keskeisten etujärjestöjen, sekä kansalais- ja ympäristöliikkeiden – kyvystä määritellä ja integroida (elin)ympäristö-, energia- ja teollisuuspoliittiset tavoitteet osaksi yhteiskuntapolitiikkaa. (Politiikalla tarkoitetaan sekä politics- ulottuvuutta, jossa eri intressitahot kamppailevat toiminnan tavoitteista ja merkityksistä, että policya, joka merkitsee lukkoonlyödyn toiminnan järjestelmällistä toteuttamista erilaisten ohjauskeinojen ja ohjelmien avulla).

Myös Koskinen myötäilee ylläesitettyä näkemystä ekologisesta modernisaatiosta ja määrittelysuhteiden tarpeellisuudesta:

”...mikäli ympäristöpolitiikan sisältöä ei kyetä määrittelemään riittävän selkeästi, eikä asetettuja tavoitteita kyetä integroimaan osaksi kaikkea ympäristövaikutuksia aiheuttavaa yhteiskunnallista toimintaa – erityisesti tuotantoa ja kulu- tusta – ei myöskään voida saada aikaan ekologisesti rationaalisia kokonaisrat- kaisuja” (Koskinen, 1994,8).

Koskisen tulkitsemassa ympäristöpolitiikan Suomen mallissa on sekä superteollisen riskiyhteiskunnan piirteitä – tuotantorakenteen yksipuolisuus ja energiaintensiivisyys, pääomavaltaisuus ja jäykkyys, energiatuotannon perustuminen ydinvoimaan ja fossii- lisiin polttoaineisiin – että joitakin merkkejä siirtymisestä jälkiteolliseen vaiheeseen, kuten ympäristöystävälliseen teknologiaan ja talouteen panostaminen.

Suomessa on vähitellen alettu tunnistaa ympäristöongelmien yhteys yhteiskunnallisiin instituutioihin ja niiden pohjalta muodostuneisiin käytäntöihin. Ympäristöpolitiikaksi tunnustetaan valtion virallisen ympäristöpolitiikan ohella myös keskeisten tuotantotoi- mintaan liittyvien ministeriöiden – kauppa- ja teollisuus-, maa- ja metsätalous- ja lii- kenneministeriön – tekemät päätökset ja sisällöistä käytävät kamppailut.

Ympäristöongelmien moniulotteisuuden tunnistaminen on laajentanut ympäristöpoli- tiikan toimijajoukkoa. Ympäristöhallinnon ohella merkittäviä toimijoita ovat muut hallinnonalat, elinkeinoelämä, puolueet, etujärjestöt, tiedotusvälineet, tiedeyhteisö sekä kansalaisjärjestöt ja -liikkeet. Haastateltavat eivät usko kansalaisjärjestöjen vaiku- tushallinnoksiin. Kansalaiset paikantuvat (virallisen, LH) ympäristöpolitiikan näkö- kulmasta kuluttajiksi ja ”mukautujiksi”.

Koskinen (1995, 93-95) jakaa kansallisen ympäristöpolitiikan toimijat seuraaviin ryh- miin:

- *produktionistit*, joita ovat elinkeinoministeriöiden (KTM, MMM) sekä vahvojen, ympäristövaikutuksia aiheuttavien alojen etujärjestöt (TT, MTK, SAK),
- *kompromissintekijät*, joita ovat useimpien puolueiden edustajat sekä hallinto ympä- ristö- ja elinkeinoministeriöitä lukuunottamatta,
- *visionäärit*, joihin kuuluvat ympäristöjärjestöt ja -liikkeet, ympäristöasiantuntijat, osa ympäristöhallintoa sekä vihreät,
- *mukautujat*, joihin kuuluvat kansalaisyhteiskunnan edustajat sekä ympäristövaikutuksia vähän aiheuttavat etujärjestöt.

Toimijaryhmien ympäristöpoliittisia tavoitteita määrittää kolme eri strategiaa. Produk- tionistien ja kompromissintekijöiden strategioita Koskinen kutsuu ekologisen moder- nisaation strategiaksi. Sen tavoitteena on integroida ympäristönäkökulma kaikkeen tuotantotoimintaan siistimällä ja kehittämällä nykyisiä järjestelmiä muuttamatta ratkai- sevasti olemassa olevaa.

Visionäärit käyttävät ekologisen rakennemuutoksen strategiaa. Se eroaa edellisestä tavoitteittensa vuoksi, jotka liittyvät kansantalouden- ja tuotantorakenteen muutoksiin sekä kansalaisyhteiskunnan ja osallistumisen vahvistamiseen. Visionäärit näkevät myös ympäristöpolitiikan ja muiden politiikan lohkojen valtasuhteiden epätasapainon suure- na ongelmana.

Mukautujilla, joille yhteiskunnan institutionaalisten erityispiirteiden ja ympäristökysy- mysten välinen yhteys on vieras, ei ole lainkaan strategiaa. Koskinen perustelee ilmiötä kansalaisyhteiskuntamme kehittymättömyydellä. Mukautujat edustavat suomalaisten enemmistöä. Ympäristöä koskeva tieto on heidän mielestään varsin elitististä ja kan- salaisten konkreettisiin valintatilanteisiin sopimatonta.

Kolmanneksi strategiaksi nimetään ”maatalouteen liittyvät ympäristöpoliittiset strate- giat”. Niissä tavoitellaan kotimaisen puhtaan ruokatuotannon turvaamista, bioenergian käyttöä sekä vihreää teollistamista. Siinä kaivataan myös tutkimusta siitä, minkälainen on kotimaisen energian käytön turvaava ja sosiaalisesti mielekäs yhdyskuntarakenne.

Arkielämän ekologiseen ja sosiaaliseen selviytymiseen liittyviä strategioita ei Koskinen nimeä, vaikka muutama sitaatti olisi antanut siihen aihetta.

Tutkimuksessa nousee tavoitteeksi edellytysten luominen ekologisesti rationaalisen yhteiskunnan rakentamiselle, siis sellaiselle tuotannolle ja kulutukselle, jossa huolehditaan luonnon tuotantokyvystä ja sen uusintamismekanismeista sekä luonnon kyvystä käsitellä yhteiskunnallisesta toiminnasta aiheutuvia päästöjä. Tavoitteen tueksi tarvitaan vahvaa ympäristöhallintoa sekä instrumentteja, jotka liittyvät lainsäädännön yhtenäistämiseen, ympäristöverojen ja maksujen kehittämiseen sekä tiedotuksen ja ohjauksen lisäämiseen.

Ohjelmatekstien tasolla Suomessa vallitsee kestävän kehityksen ruokkima ekologinen konsensus, mutta suomalaista yhteiskuntaa ei voida pitää ekologisesti rationaalisena.

Ongelmaksi nousee eri toimijaryhmien konkreettinen ja henkinen kohtaamattomuus. Ympäristöpoliittinen keskustelu on maassamme kehittymätöntä. Ympäristön sektorikohdainen tarkastelu luo helposti ohjelmia, joissa ympäristöpolitiikan toimijat argumentoivat toistensa ohi. Ympäristötieto määrittää edelleen lähinnä luonnontieteistä käsin. Vähitellen ovat tulleet mukaan yhteiskuntatieteet, mutta käyttäytymistieteet ja naistutkimus eivät ole vielä päässeet esille. Eri osapuolia yhdistäviä keskustelufoorumeita on myös liian vähän. Niinpä kokonaisuuksien hahmottaminen on vaikeata.

Koskinen (1995,99) suosittelee ympäristöpolitiikan alan määrätietoista laajentamista, keskustelufoorumien lisäämistä, ympäristöministeriön aseman vahvistamista, kansalaisjärjestöjen osallistumisen tukemista, ympäristöpoliittisten instrumenttien, kuten YVA:n, verojen ja maksujen kehittämistä, sekä kansainväliseen ympäristöpolitiikkaan osallistumista vahvalta kansalliselta pohjalta.

Naisliikkeen ja naistutkimuksen näkökulma

Naisliike ja naistutkimus ovat historian kuluessa ruokkineet toinen toisiaan dynaamisesti ja välillä ristiriitoja sisältäen. Ympäristöstä kiinnostunut kansainvälinen naisliike ei kuitenkaan ole suuntautunut ympäristöpolitiikkaan sanan varsinaisessa mielessä. Suurimman liikehdinnän on aikaansaannut eteläisen pallonpuoliskon naisten esiintös-tama teema ”Naiset, ympäristö ja kestävä kehitys” (WED; Braidotti ym, 1994).

Naiset ja kestävä kehitys

Naiset alkoivat 1970-luvulla arvostella yhä kiivaammin kansainvälistä kehityspolitiikkaa, joka taloudellisen edistyksen nimissä sai kehitysmaissa aikaan tuhoisia seuraamuksia naisten jokapäiväisen selviytymisen ja ympäristön kannalta. Naiset ja ympäristö nousivat näkyviin kehityspolitiikan uhreina. Ensimmäinen YK:n Naisia ja kehitystä käsittelevä konferenssi järjestettiin Mexico Cityssä v. 1975. Se avasi nk. Naisten vuosikymmenen, joka päättyi YK:n Nairobin konferenssiin ja siellä laadittuihin Naisten tulevaisuuden strategioihin (Forward Looking Strategies). Viimeksi mainitut olivat puolestaan vuonna 1995, Pekingissä järjestetyn YK:n Naisten neljännen maailmankonferenssin eräänä pohjapaperina (vrt. lehtileike 1).

YK on toisaalta pyrkinyt auttamaan naisia järjestämällä suuria kansainvälisiä kokouksia sekä luomalla ohjelmia ja kansainvälisiä toimintayksiköitä kehitysasioiden parissa työskenteleviä naisia varten (Women in Development - WID). Tämän tuloksena ovat naiset nousseet esiin uhrien sijasta arkielämän ja ympäristön managereiksi ja hoivaa-jiksi. Toisaalta naiskysymyksen institutionalisoiminen ja normalisoiminen osaksi YK:n tavanomaista työskentelyä on vienyt naisten arvostelulta kärjen.

Etelämaiden kriittiset naistutkijat verkostoituivat 1980-luvun puolivälissä ja omaksuivat nimen DAWN (Development with Women for a new Era; Sen ja Grown, 1988). He arvostelivat ankarasti vallitsevaa kehitysparadigmaa, joka määrittelee kehityksen tieteen kielellä ja kääntää kehityksen aikaansaamat ympäristölliset haitat teknisiksi ongelmiksi. Ympäristön rapautumisen perussyö piilee DAWNin mukaan pohjoisen maapal-

YK:n naisten maailmankonferenssit raivaavat tietä kohti tasa-arvoa

1975 Mexico

Jo YK:n peruskirja ja ihmisoikeusjulistus korostavat sukupuolten välistä tasa-arvoa. YK:n suositukset ja ohjelmat menevät pitkemmälle kuin lait useimmissa jäsenmaissa. Erillisillä sopimuksilla YK on mm. kieltänyt prostituution, vaatinut samapalkkaisuutta, naisille valtiollisia oikeuksia sekä oikeutta perhesuunnitteluun. 1970-luvulla oivallettiin, että naisilla on avainasema kehityksessä, siksi vuosi 1975 julistettiin YK:n kansainväliseksi naisten vuodeksi ja Mexicossa pidettiin ensimmäinen YK:n naisten maailmankonferenssi. Naisten vuosikymmentä vietettiin 1976–1985, teemoina tasa-arvo, kehitys ja rauha.

1980 Kööpenhamina

YK:n toinen naiskokous oli välikokous, joka tarkasteli siihenastisia saavutuksia ja tarkensi tavoitteita. Uusina teemoina koulutus, työ ja terveys.

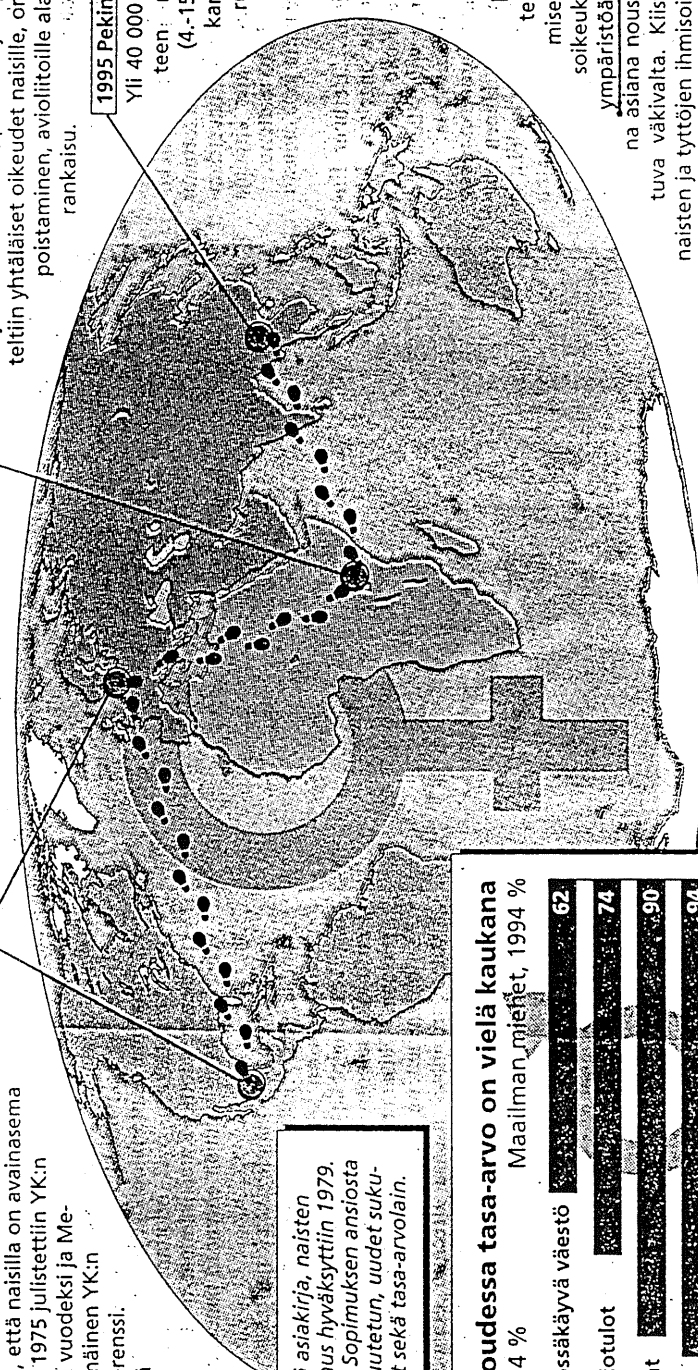
1985 Nairobi

YK:n kolmas naiskokous oli virstanspölväs. Se hyväksyi strategian naisten aseman edistämiseksi vuoteen 2000. Asiakirja käsittelee sotaa, rauhaa, kehitystä, ihmisoikeuksia, luonnonvaroja ja ympäristöä, kulttuuria, osallistumista politiikkaan ja talouselämään, miehen ja naisen suhdetta, perhettä ja lapsia. Tavoitteiksi määriteltiin yhtäläiset oikeudet naisille, orjuuden ja prostituution poistaminen, avioliittoille alaikäraja ja lapsimurhien rankaisu.

1995 Peking

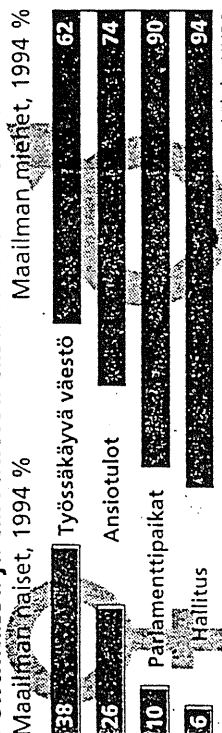
Yli 40 000 osallistuu YK:n neljanteen naisten konferenssiin (4.-15.9.) ja rinnakkaiseen kansalaisjärjestöjen forumiin (30.8.-8.9.).

Tarkoituksena on hyväksyä 12-kohtainen toimintaohjelma, joka käsittelee köyhyyttä, koulutusta, terveyttä, väkivaltaa, aseellisia konflikteja, taloudellista eriarvoisuutta, valtaeroja ja päätöksentekoa, tasa-arvon edistämisen mekanismeja, ihmisoikeuksia, tiedotusvälineitä, ympäristöä ja tyttölapsia. Uutena asiana nousee esiin naisiin kohdistuva väkivalta. Kiistanalaisia kohtia ovat naisten ja tyttöjen ihmisoikeudet, terveys ja koulutus, ehkäisy, abortti ja tyttölasten kohtelu.

Naisten kannalta tärkeä asiakirja, naisten syrjinnän kieltevä sopimus hyväksyttiin 1979. Suomi ratifioi sen 1986. Sopimuksen ansiosta Suomi sai tasa-arvovaltuutetun, uudet sukunimi- ja perheoikeuslait sekä tasa-arvolain.

Politiikassa ja taloudessa tasa-arvo on vielä kaukana

Lähde: UNDP

MEIDI POIKONEN

lonpuoliskon jatkuvaan kasvuun tähtäävässä globaalissa taloudessa, jonka seuraukset näkyvät naisten ja luonnon selviytymisen heikentymisenä. DAWN esittää vaihtoehtoisen paradigman, jossa holistisen ja moniulotteisen taloudellisen analyysin perustalta tähdätään olosuhteiden muutokseen yhteistoiminnassa mm. paikallisten ihmisten kanssa.

Vaihtoehtoon sisältyy kaikilla tasoilla olevien alistavien rakenteiden purkaminen. Myös pohjoisten naisten on tarkistettava elintapojaan ja tuotantorakenteita sekä vähennettävä ylenpalttista kulutustaan. DAWN kyseenalaistaa teollistuneiden maiden käsityksen kehityksestä. Se peräänkuuluttaa tarkempaa analyysia siitä, miten ”kehitys” on todella vaikuttanut naisten ja ympäristön tilaan niin pohjoisessa kuin etelässäkin.

Mm. Hilikka Pietilä on DAWNin innoittamana kehittänyt vaihtoehtoisia selviytymistalouden malleja sekä vaatinut kehitys- ja ympäristötutkimuksen lisäämistä nimenomaan teollistuneissa maissa Pohjoisen ja Etelän vertailevan kehitysanalyysin ohella (Pietilä, 1993).

Dawn vaikutti kahden maailmanlaajuisen naisten konferenssin järjestämiseen (Global Assembly of Women and the Environment sekä World Women’s Congress for a Healthy Planet) Miamissa v. 1991. Niissä arvioitiin maapallon eri alueiden tilaa sekä hallitusten ympäristöpoliittisia suunnitelmia ja tuloksia. Konferensseissa syntyi 2000 osanottajan voimalla tuotettu Naisten Agenda 21. Se vaikutti, tosin vesitetyssä muodossa, myöhemmin Rion kehitys- ja ympäristökonferenssin toimintaohjelmaan, erityisesti sen 24 lukuun (Agenda 21, 1992). Suositukset koskevat naisten demokraattisten oikeuksien lisäämistä ympäristö- ja kehitysasioissa, ympäristöetiikkaa ja -tilinpitoa, velkaantumista ja kansainvälistä taloutta, köyhyyden poistamista ja maaomikeuksia, vaihtoehtoisten energioiden kehittämistä, tuhlaavan tuotannon ja kulutuksen vähentämistä jne.

Dawn on alkanut solmia yhteyksiä myös pohjoisiin naisiin. Euroopassa järjestettiin syksyllä 1994 konferenssi Muuttuvista tuotanto- ja kulutusmalleista (Women in Europe for a Common Future, 1994). Myös suomalaiset naiset ovat olleet mukana perustamassa kansainvälistä naisprojektiverkostoa ”EuroFEM - Gender and Human Settlements”, joka teollistuneiden maiden edustajana pyrkii yhteistyöhön kehitysmaiden kanssa.

Naistutkimuksen lähestymistapoja

Naisliikkeelle on ollut ominaista keskittyä eri aikakausina eri kysymyksiin. Karkeasti yleistäen, naisliikkeen ensimmäinen, 1800-luvulla syntynyt aalto käsitteli ennen muuta naisten oikeuksia. 1960-luvulla alkanut toinen aalto nosti tasa-arvokysymysten ohella esiin sukupuolten välisen erilaisuuden ja nais erityisyyden. 1990-luvun kolmannessa aallossa korostuvat naisten keskinäinen erilaisuus sekä rodun, sosiaaliluokan, ja kulttuurin suuri vaikutus sukupuolen tuottamiseen.

Naistutkimuksessa on olemassa runsaasti erilaisia suuntauksia. Hardingin (1986) mukaan **feministis-empiristisessä suuntauksessa** tehdään perinteisistä tieteellisistä lähtökohdista käsin tutkimusta naisista ja heidän asemastaan ilman yhteiskunnan rakenteiden kyseenalaistamista. **Feministis-emansipatorisessa tutkimuksessa** uskotaan, että totuuteen vaikuttaa aina luokka, rotu sekä kulttuurinen ja historiallinen konteksti. Siinä otetaan kantaa totuuden ehtoihin nimenomaan marginaalissa olevien naisten asemasta käsin ja käännetään olemassaolevat hierarkiat ylösalaisin (mm. Dawn edustaa tätä näkemystä). **Feministis-postmodernissa lähestymistavassa** hylätään käsitys absoluuttisesta totuudesta ja korostetaan tiedon riippuvuutta tilanteesta sekä tiedon asema- ja näkökulmasidonnaisuutta (Haraway, 1991). Sen mukaan totuus on sosiaalisesti konstruoitu neuvottelu- tai kamppailukysymys.

Braidotti (1994) pyrkii ylittämään naistutkimuksen eriävyydet. Hän tekee tietoteoreettista (epistemologista) ja poliittista synteesiä.

”Epistemologia on poliittinen prosessi. Siinä naiset ymmärretään ja määritellään vaihtoehtoisten tiedon muodostustapojen subjekteiksi, jotka kykenevät muokka-

maan näkemykset uusiksi sosiaalisiksi ja historiallisiksi todellisuuksiksi naisille.” (Braidotti ym. 1994,48)

Epistemologia laajentuu siten tiedonkäsittelyn ohella käytännöksi ja poliittiseksi toiminnaksi. Subjektiksi tuleminen on materiaallinen ja symbolinen prosessi, johon vaikuttavat rotu, luokka, ikä, seksuaalinen suuntautuminen ja elämäntapa tietyssä kulttuurissa. Kyseessä on ruumiillistunut materialismi, jossa hylätään biologinen ja psykologinen essentialismi (viimeksi mainittu on oppi synnynnäisten ominaisuuksien vaikutuksesta). Sukupuoli muokkautuu tällöin minän teknologiaksi, jolla määritellään ja ”normalisoidaan” yksilö mieheksi tai naiseksi osana kulttuurista ja yhteiskunnallista säätelyprosessia.

Postmodernit feministit pyrkivät rakentamaan erilaisista asemista käsin, osallistavaa ympäristöpoliittista teoriaa. Toisaalta siinä kyseenalaistetaan länsimainen universalistinen tiede ja positivistinen tieto-oppi. Toisaalta pyritään luomaan uusia epistemologioita sekä uusia mielikuvituksellisia tutkimus- ja toimintapoliittisia strategioita. Nämä sisältävät oman aseman kriittisen analysoinnin, siitä syntyvän tilannekohtaisen tiedon luonteen (situated knowledge), sekä erilaisten väliaikaisten ja muuntuvien yhteenliittymien muodostamisen. Peruskategoriaksi muodostuu myönteinen erilaisuus. Sen pohjalta voidaan löytää uusia, eri osapuolia yhdistäviä tekijöitä.

Suomalaisia naisnäkökulmia ympäristöön

Suomalainen ympäristöpoliittinen naistutkimus, päinvastoin kuin muissa pohjoismaissa, on toistaiseksi ollut vähäistä. Suomalaisten erityisansiona voidaan kuitenkin pitää yhdyskuntasuunnittelun ja arkielämän nostamista osaksi laajempaa ympäristökysymystä ja kestävästä kehitystä.

Ympäristöministeri Sirpa Pietikäisen asettama Naiset ja suunnitteluryhmä otti kantaa rakennuslain uudistustyön ensimmäisessä toimikunnassa uudentyyppisen suunnittelujärjestelmän puolesta (MOE, 1993). Rakennuslain uudistuksessaan käytiin poliittista kamppailua vanhan sääntöhallinnon yleistä etua ja yhteistä hyvää korostavan ja uusliberalistisen vapaita markkinoita, yksilöllisyyttä ja kilpailua korostavan ideologian välillä (vrt. Pakarinen, 1995). Ydinkysymyksenä oli, missä määrin ja millä ehdoin maankäyttöön liittyvää valtaa voidaan siirtää valtiolta kunnille.

Naisten ryhmä halusi ylittää ideologiset erimielisyydet hahmottelemalla suunnittelujärjestelmän, joka toimisi erilaisten näkemysten ja osapuolten ristiriitojen ratkaisuareenana. Sääntöhallintoa tulisi huomattavasti joustavoittaa, mutta julkisella sektorilla olisi edelleen velvollisuus tarjota keskusteluareena ja tuki suunnittelussa syntyville ekologisille, sosiaalisille, esteettisille ja taloudellisille tekijöille (vrt. Ahlfors-Fridman, 1993).

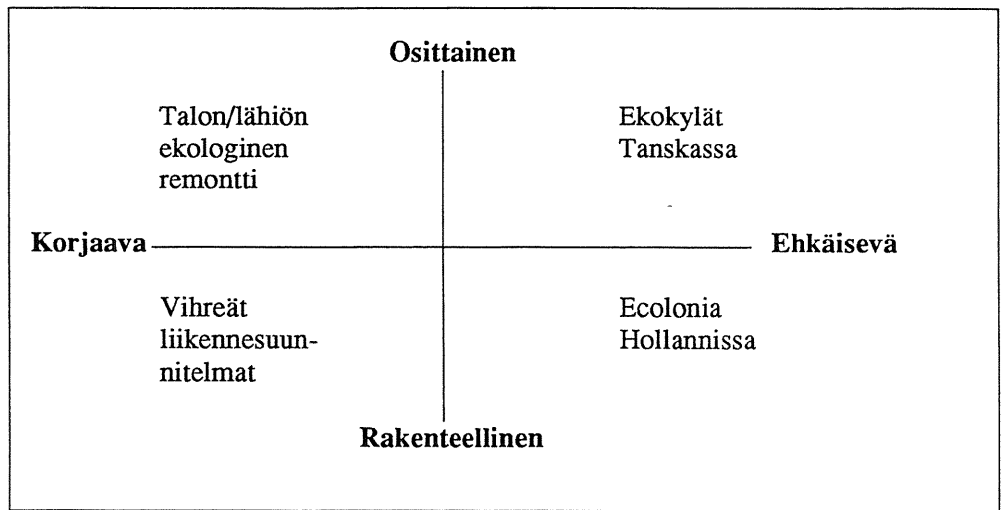
Naisryhmän ajama suunnittelujärjestelmän rakenteellinen muutos, jota ei tässä vaiheessa vielä voitu hyväksyä, olisi ollut ympäristösuunnitelmien ja juridisen kaavan erottaminen toisistaan. NykYTEknologiaan tukeutumalla olisi samalla voitu päästä eroon hierarkisesta ja jäykästä kaavajärjestelmästä (Staffans ja Horelli, 1995; Kukkonen, 1995). Suunnittelujärjestelmän sisällöllinen muutos koski suunnitelmien laatuvaatimuksia, jotka perustuvat Uuden arjen visioihin ja teoreettisiin käsitteisiin ympäristön tukiverkostoista ja välitasosta (Horelli ja Vepsä, 1994). Suunnitteluprosessia koskevat muutokset sisältävät aktiivisen tiedottamisen, monipuolisen asiantuntemuksen käytön sekä osallistumisen ja ympäristövaikutusten arvioinnin osana kaikkea suunnittelua (vrt. taulukko 2). Siten naisten ajamaa ympäristön suunnittelujärjestelmän uudistamista voidaan pitää osana ympäristöpolitiikan ylintä tasoa tai jopa sen edelleen kehittymistä kohti ekososiaalista modernisaatiota.

Taulukko 2. Naiset ja suunnittelu – alatyöryhmän yhteenvedo maankäytön ohjausjärjestelmän tekijöistä, perusteluista, keinoista ja uudistettavista lakipykälistä (Ahlfors-Fridman, 1993, 6).

Ohjausjärjestelmän tekijät	Perustelut	Toteuttamiskeinot	Uudistettavat pykälät
1. Suunnittelun ja kaavan laatu	Kestävä kehitys Lasten, vanhus-ten, vammaisten selviytymisen tukeminen Kansalaiset laadun valvojina	Fyysiset ja sosiaaliset tukiverkostot kaavan sisällöllisiksi painopisteiksi YVA-osallistuminen Informaatio-ohjaus	RakL 1, 22, 28, 29, 34, (RakA 52) §:t
2. Aktiivinen tiedottaminen	Aktiivinen tiedotta-minen osallistumisen ja laadun edelly-tyksenä Suunnittelu- ja kaavakielen ymmärrettävyys	Hankkeiden alku-vaiheen aktiivinen tiedottaminen Kaavoituskatsauksen, kaavakokousten ja -selostusten kehittäminen	RakL 1, 125§:t RakA 8, 18, 27, 38 §:t
3. Osallistuminen	Tasa-arvon lisääminen Käyttäjävaiuttaminen Suunnitelmien ja kaavojen laadun parantaminen Valitusten määrän supistaminen	Moniääninen suunnittelu Uusien suunnittelu-käytäntöjen ja mene-telmien kehittäminen Osallistumisen ja YVAn lähentäminen	RakL 1, 125 §:t RakA 154 §
4. YVA	Ympäristön sosiaa-listen, vaikutusten arviointi kansalaisten laadunvalvonta-menetelmänä Laaja ympäristö-käsitys	Monipuolinen arviointimenetelmien kehittäminen YVAn integrointi suunnitteluun Kaavaselistusten kehittäminen	RakL 3 §, RakL 125 §, RakA 154 §, RakA 18, 27, 38 §:t
5. Monipuolinen asiantuntemus	Erilaisen asiantuntemuksen tarpeellisuus Asiantuntemuksen ja tiedon synty vuorovaikutuksen tuloksena	Vuorovaikutuksellisen asiantuntijuuden kehittäminen, myös käyttäjät asian-tuntijoiksi Tutkimus ja kokeilut Kaavoittajan pätevyys	RakL 1, RakA 147 b §:t (RakA 19, 21, 28, 29, 32, 39, 154 §:t)

Briitta Koskiaho (1994) on tutkinut ekologista kaupunkirakentamista. Hänen mukaansa ”Ekopolis” ei ole ulkopuolelta annettu staattinen ihanne, vaan dynaamisesti muuntuva prosessi, jossa luonto sekä taloudelliset, poliittiset, sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät ovat kietoutuneet toisiinsa. Siinä vallitsee ”sekä että logiikka”, jossa harmonia ja ristiriidat muhivat rinnakkain. Ekologisen kaupungin kehittäminen on sidoksissa elämän tavan analyysiin, itse asiassa koko länsimaisen kulttuurin uudenlaiseen ymmärtämiseen. Eeettiset ja moraaliset kysymykset tulevat ajankohtaisiksi. Ihmisten on tehtävä uusi yhteiskuntasopimus.

Ei ole olemassa yleismaailmallista määritelmää luonnosta ja ympäristöstä, sillä nämä käsitteet ovat historia- ja kulttuurisidonnaisia. Ekologisia kaupunkeja tulisikin kehittää eri lähtökohdista ja eri kriteereistä käsin. Kehittäminen voi tapahtua osittaisena tai rakenteisiin kohdistuvana, korjaavana tai ehkäisevänä toimintana (vrt. Naess, sit. Koskiaho, 1994, kuvio 1):

Kuvio 1. Esimerkkejä ekologisen kaupungin kehittämisestä.

Tulevaisuudessa tarvitaan tiiviydeltään erilaisia, pienehköjä kaupunkeja ja niiden välisiä verkostoja. Tarvitaan myös runsaasti erilaisia kokeiluja, joita toteutetaan sekä alhaalta ylöspäin että ylhäältä alaspäin.

Suhde ympäristöön rakentuu sukupolvien välisessä kanssakäymisessä. Marjatta Bardyn tutkimusryhmän mukaan (1994) vallitseva hallinnollis-poliittinen ”lokerostrategia” sulkee lapset ja nuoret yhteiskunnallisen toiminnan pääkentiltä. Yhteiskunnallisena kehitystehtävänä onkin uusi sopimus luonnon ja taloudenpidon kanssa. Tavoitteena on kehittyä luonnon herrasta luonnon kaveriksi! Se edellyttää mahdollisuuksia eettiseen ja moraaliseen kasvuun. Ongelmaksi muodostuu monien eri ulottuvuuksien ja osien suhde vaikeasti hahmotettavaan kokonaisuuteen. Uuden tietokäsityksen mukaan tieto voidaan kerätä kokonaisuudeksi arvojen avulla. Ekologinen viestintä on valikoivaa. Siinä ei ole niinkään kysymys tiedon siirrosta, kuin merkitysten aktualisoimisesta (Luhman, 1989).

Bardy korostaa Koskiahon tavoin ekologisen uudistumisen olevan ennen kaikkea sosiaalinen kysymys. Siihen tarvitaan visioita sosiaalisesti oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta.

Ympäristöpolitiikka ei ole naiskysymys, mutta naisilla on annettavaa ympäristöpolitiikalle miesten käytännöistä poikkeavan kokemuksensa, erilaisen tietokäsityksen sekä teoreettisten ja eettisten suuntausten johdosta. Se edellyttää naisten osallistumista ympäristöpoliittiseen kamppailuun. ”Mikä on naisten panos ja rooli tuossa kamppailussa?” ”Miten naiset määrittelevät ympäristöpoliittiset sisällöt ja keinot?” ”Kykenevätkö naiset asettamaan ympäristökysymyksen sekä oikeisiin yhteyksiin että selvästi kamppailtavaan muotoon (Touraine, 1988)?”

Tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät

Tutkimus on luonteeltaan eksploratiivista, aihepiiriä kartoittavaa, sekä mobilisoivaa, toimijaverkostoja synnyttävää kehittämistutkimusta. Tämä raportti on samalla rinnakkaisnäkökulma, edellä kuvatulle Keijo Koskisen tutkimukselle Kansallisen ympäristöpolitiikan toimijat.

Tutkimuksen tavoitteina on

1. Kartoittaa ympäristöpolitiikan naistoimijat Suomessa,
2. Kartoittaa naisille tärkeät ympäristöpoliittiset teemat,
3. Järjestää tulosten pohjalta laajapohjainen seminaari, jossa tähdätään yhteisten ympäristökysymysten muotoiluun, sekä
4. Sopia EuroFEM-verkoston avulla tapahtuvasta naisten ympäristöpoliittisesta yhteistyöstä Euroopan Unionissa ja OECD-maissa.

Tutkimuksen asetelma ja menetelmät koostuvat kehittämistutkimuksen metodiikasta (Horelli ja Vepsä, 1995), seuraavasti:

- Tilanteentuottamis- ja verkostointimenetelminä käytetään seminaareja ja verstaiteja (Baker, 1994),
- Tiedonhankintamenetelminä käytetään ryhmähaastattelua, dokumenttiaineiston analyysia, kyselyä, ja panelikeskustelua,
- Tiedonanalysointimenetelminä käytetään sisällön analyysia.

Tulkinnallisena viitekehyksenä sovelletaan integroitua ympäristöpoliittista ja naistutkimuksen näkökulmaa.

Tutkimus alkoi syyskuussa 1994 ja päättyi toukokuussa 1995. Haastatteluosuudessa oli mukana 50 naista 20 verkostosta. He edustavat lähes 700 000 naista (vrt. liite 1). Naiset ovat 30 - 60 vuoden ikäisiä, suurin osa akateemisen loppututkinnon suorittaneita, kansalaisjärjestöjen aktivisteja. Joka viides on mukana myös politiikassa. Haastattelu tapahtui kolmen - neljän hengen ryhmissä. Ryhmähaastattelun teemat ovat osittain samat kuin Keijo Koskisen tutkimuksessa. Myös ennen haastattelua osallistujille lähetetty asennemittari on kahta osiota lukuunottamatta sama kuin Koskisella (liite 2). Asennemittarin kysymykset eivät osoittautuneet kaikilta osin käyttökelpoisiksi. Mittarin tulokset analysoitiin vain niiden kysymysten osalta, jotka olivat vastaajista mielekkäitä.

Alustavista tuloksista järjestettiin puolen päivän mittainen ympäristöpoliittinen seminaari Eduskunnan auditoriossa, joka päättyi panelikeskusteluun (liite 3).

3 Naisten näkemyksiä ympäristöpolitiikasta

"Naisnäkökulma merkitsee sitä, että hierarkian huipulta nähdään alas, asuin-ympäristöön asti, ja että asujat voivat vaikuttaa yhteiskunnan eri tasoille unohtamatta lapsenlapsi-näkökulmaa."

Naisten suhtautuminen ympäristökysymyksiin

Haastattelun ja asennemittarin perusteella tutkimukseen osallistuneet naiset kokevat ympäristöongelmat erittäin vakavana uhkana (vrt. liite 2.2). Ympäristöpolitiikka ei ole turhaa heidän mielestään, sillä markkinavoimat eivät kanna riittävästi huolta ympäristön tilasta. Suomen tulisi olla eturivin maa ympäristöystävällisessä toiminnassa, johon sillä on melko hyvät edellytykset. Naiset kannattavat yllättävän suuressa määrin (78% vastaajista) rakenteellisia muutoksia, ennen kaikkea energiaratkaisuissa. Sen sijaan naisten mielipiteet hajoavat kansainvälisten instituutioiden merkityksen suhteen.

Naiset ovat yhtä mieltä henkilökohtaisen elämäntavan muutoksen tarpeellisuudesta. Useimmat uskovat sekä omiin että kansalaisjärjestöjen mahdollisuuksiin vaikuttaa ympäristöpolitiikkaan.

Tutkimuksessa mukanaolleiden 50 naisen suhtautuminen ympäristökysymyksiin on samansuuntainen kuin Tilastokeskuksen tutkimuksessa (Tulokas, 1990) ja Ympäristöbarometrissa (Kaila ym., 1994). Viimeksi mainittujen mukaan naiset tiedostavat hyvin ympäristön rapautumisen ja ovat jopa miehiä huolestuneempia ympäristön tilasta (sama ero esiintyy myös tyttöjen ja poikien keskuudessa (vrt. lehtileike 2). Naisten mielestä taloudellinen hyötyajattelu hallitsee liikaa, eikä ympäristön laatua oteta riittävästi huomioon. Miehet ovat naisia optimistisempia ja uskovat naisia enemmän tieteseen ja teknologiaan. Naisten mielestä ympäristöasiat kuuluvat muillekin kuin päättäjille, ja he uskovat myös omaan toimintaan.

Naisilla on miehiä vähemmän tietoa ympäristöasioista, silloin kun kysymykset ovat luonnontieteellisiä (joita ne yleensä ovat), mutta he haluavat tietää miehiä enemmän syy- ja seuraussuhteista. Siten naisten miehiä useammat "ei osaa sanoa" – vastaukset eivät välttämättä osoita, että naiset eivät tiedä, vaan että he eivät ole vielä valmiita tulkitsemaan ympäristön mekanismeja. Miesten ja naisten tieto ja tiedon intressit ovat erilaisia. Myös tämän tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia, kun naisten asennoitumista verrataan Keijo Koskisen tekemän rinnakkaistutkimuksen julkaisemattomaan aineistoon (Koskinen, 1995).

Ympäristöpolitiikan vieraus

'Ympäristöpolitiikka' on naisille vieras käsite. Ympäristöpolitiikka ei sanana kuulu naisten kieleen:

"...nämä kysymykset on muotoiltu siten, että jos menisin puistojen hiekkalaatikoille kyselemään, niin jäis kyllä haavi auki kaikilta!"

Naiset tiedostavat kielen poliittisuuden ja pyrkivät välttämään byrokraattista kielenkäyttöä. Jotkut haastateltavista pyrkivät pikemminkin runollisuuteen:

"Ihmisen tulisi elää luonnon kanssa vähän samalla lailla, kuin kanootti lipuu tuolla vedessä eli häiritseviä jälkiä jättämättä".

KOTIMAA

Nuori ei tingi elintasosta ympäristön takia

Tytöt uhrautuvat poikia herkemmin luonnonsuojelun puolesta

MARJA SÄLMELÄ
Helsingin Sanomat

OULU—Laman myötä nuoret ovat alkaneet suhtautua taloudelliseen kasvuun aiempaa myönteisemmin. Ympäristönsuojelu ja jatkuva taloudellinen kasvu ovat ympäristöministeriön selvityksen mukaan yhä useamman mielestä samaan aikaan mahdollisia.

Nuoret eivät ole kuitenkaan valmiita tinkimään elintasostaan ympäristön tilan kohentamiseksi. Tytöt ovat tässä poikia halukkaampia.

Ministeriö selvitti kyselyllä viiden tuhannen yläasteen 9-luokkalaisten, ammatikoulutuksen ja lukioikäisten aseenteita ympäristönsuojeluun ja kuluksi. Vastauksia olivat 15–17-vuotiaita.

Vain joka neljäs piti suojelua tärkeämpänä kuin jatkuvaa taloudellista kasvua. Tyttöjen arvot ja uskomukset suojeluun olivat selvästi useammin ensimmäisenä.

"Laman vaikutus näkyy suomalaisten nuorten asenteissa. Taloudelliset toiveet ajavat ympäristönsuojelun edelle", kertoo tutkija Mika Järvinen ympäristöministeriöstä.

Suomalaiset nuoret alkavat lähes tyly mielipiteissään muita eurooppalaisia. EU-maissa tehdyssä selvityksessä nuoret arvostavat taloudellista kasvua tuntuvasti enemmän kuin suomalaiset.

Ostopäätöksillä halutaan vaikuttaa

Nuoret eivät juurikaan luota poliitikkojen ja virkamiesten tapaan hoitaa ympäristöasioita. Heidän mielestään päätöksenteossa ei oteta tarpeeksi riittävästi huomioon suojelua.

Kaksi kolmesta ilmoitti, ettei halua vaikuttaa asioihin poliittisten toimintakampanioiden kautta. Nuoret eivät halua myöskään osallistua mielentoistuksiin eivätkä ole innostuneita järjestäytymään ympäristön puolesta erilaisiin liikkeisiin.

Enemmistö nuorista tiedostaa yksinön vastuun. He uskovat vaikuttavansa enemmän yksittäisinä kuluttajina valitsemalla ympäristöystävällisiä ja energiansäästäviä

tuotteita. Varsinkin tytöt ovat omaksuneet tietoisien kulutuskäyttäytymisen.

Joka kymmenes nuori kannattaa kuluksen vähentämistä ja joka neljäs uskoo, että ympäristöystävällisiä tuotteita kehittämällä ratkaistaan ongelmia.

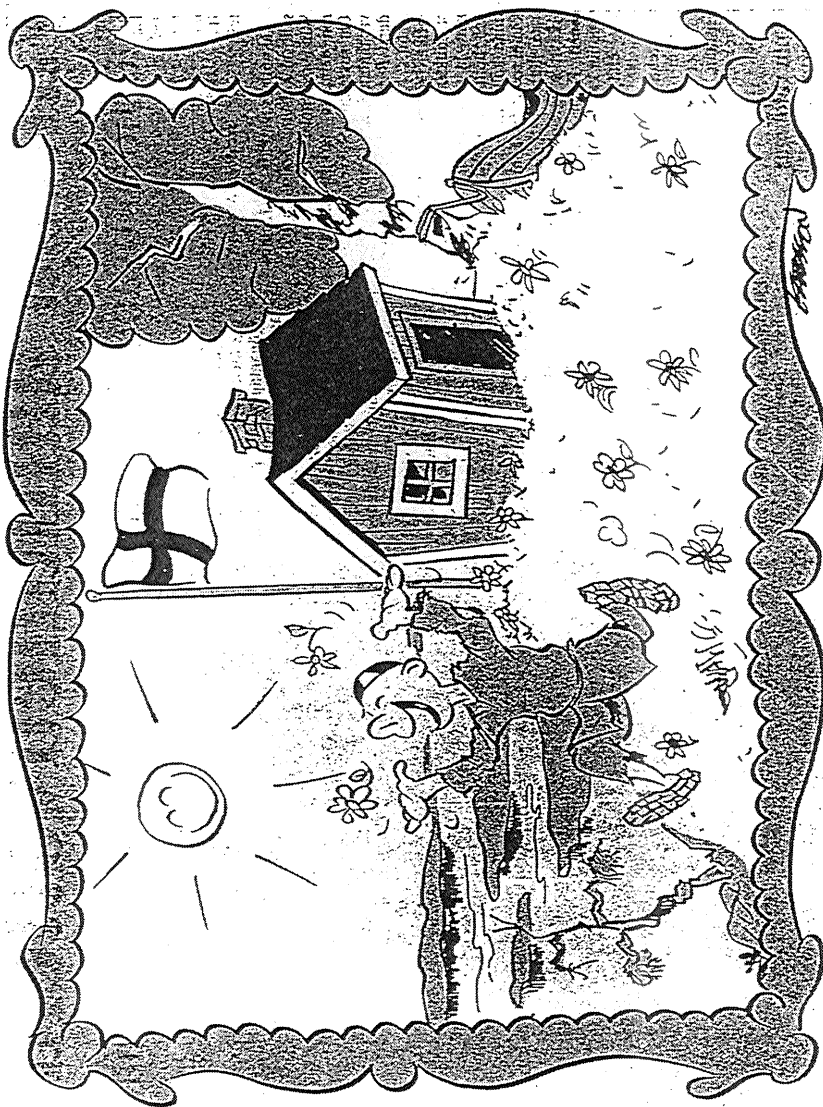
Vaikka nuoret pitävät liikennettä toiseksi pahimpana saastutajana, he eivät arvostele yksityisautoilua. "Joukkoliikenne jää arvoistuksessa selvästi jälkeen. Toisin, enemmistö korostaa, että kaikkiin autoihin pitää saada katulyssätorit", Järvinen kertoo.

Teollisuus on nuorten mielestä ylivoimaisesti suurin saastutaja. "Nuorilta tunnui puuttuvan todellista tietoa siitä, että teollisuuden päästöt on saatu huomattavasti vähennettyä. Teollisuus nähdään yhä vanhana, pahana mörkönä", Järvinen kuvailee.

Sitä vastoin maatalouden aiheuttamia ympäristöhaittoja nuoret eivät pidä minään. "Ei näin nähdä. Maatalous nähdään ajattelevat. Nuoret nähdään tavallisen pienen ihmisen elintilana, vaikka sen aiheuttama kuormitus on varsin hankala haitta".

Varsinkin pojilla on teknologiaopimista: he uskovat, että taitoja voidaan poistaa kehittämällä tuotantoteknologiaa ja erilaisia teollisuuden prosesseja. Vain joka viides tyttö uskoo, että teknikalla ratkaistaan ympäristöongelmia.

Tutkimus julkaistaan Suomen Ympäristökeskuksen (SYKE) julkaisusarjassa.

Postikortti-Suomi koululaisten ihanne

myrkyä. Ympäristöministeriö pyysi koululaisia kirjoittamaan suomalaisesta yhteiskunnasta selaisena kuin he arvelivat sen olleen 50 vuotta sitten tai selaisena kuin he haluaisivat sen olevan 50 vuoden kuluttua. Useimmissa kirjoituksissa tulevaisuus nähdään karmeana, jopa kauhuskenaariona.

Koululaiset pelkäävät ilman saastumista, vesien pilaantumista, otsonikerroksen häviämistä ja romanttisen "postikortti-Suomen" katoamista.

"Osalta nuorista on hyvin nävi käsitys luonnon ihanuudesta ja sen vastakohtana pahasta, tyhmästä ihmisestä, joka saastuttaa. Heillä on hyvin samaa ote, tyyliin: kuten

meidän kaikkien on jo tänään ruvettava pelastamaan kaunis luontoamme", kuvaa tutkija Mika Järvinen.

Koululaiset tuntevat Järvinen mukaan peruskäsitteet kutsun kasviuonemilöön ja otsonikadon, mutta näkevät limitt useiden irrallisten ongelmien. Harvemmin he huomaavat yhteyden oman elämäntavan ja

ympäristön välillä. "Ympäristötietoudessa on suuria eroja parantamisen varaa. Monille biologian perusasiat ovat epäselviä."

Osa nuorista ei ole kuitenkaan aivan toivotomia. He uskovat, että ihminen muuttaa suhteitaan ympäristöön niin, että saastuminen voidaan välttää.

Ympäristökysymysten hoitamisen pitäisi usean haastateltavan mielestä olla sellaista, että ”se koskettaisi jokaista ja olisi lähellä”. Myös kestävä kehitys koetaan fraseologiaksi.

”...naisnäkökulman pitäisi olla nimenomaan vastuullisuuden periaate...en pidä mitenkään huonona sitä ajatusta, että naiset on kantanut vastuuta elämän jatkuvuudesta ja tässä mielessä heillä on pidempi perspektiivi ... en tätä kestävää kehitystä jaksa enää ... *vastuullisen kehityksen perspektiivi* voisi olla oikeampi, että suositaan ratkaisuja, jotka pitkällä aikaperspektiivillä säästävät luontoa...”

’Kestävä kehitys’ käytetään väärin mm. kuvaamaan suoraviivaisesti etenevää kehitystä, esimerkiksi sähkön kuluksen jatkuvaa kasvua tai yhdyskuntien liiallista tiivistämistä ja tehostamista. Valintatilanteissa pannaan poliitikoille liian usein vastakkain ympäristöintressi ja taloudellinen intressi, jolloin viimeksi mainittu voittaa. Kestävä kehitys ei ole määritelty siten, että se olisi helposti käytettävä poliittinen instrumentti. Kestävän kehityksen voisi naisten mielestä korvata esimerkiksi ”vastuullisen kehityksen näkökulmalla”.

Ympäristöpolitiikan moniulotteisuus

”Se on iso asia, joka koskettaa hirvittävän montaa asiaa. Nämä asiat liittyvät arjen ohella lainsäädäntöön, hallintoon, energia- ja teollisuuskysymyksiin, maatalouteen eli kaikkiin yhteiskunnan sektoreihin”.

Ryhmähaastatteluissa tuotettujen ja kirjallisesti tehtyjen ympäristöpoliittisten määritelmien kirjo on naisilla varsin laaja. Määritelmissä käsitellään välittömän luontosuhteen ja arkielämän selviytymisen ohella suuria rakenteellisia kysymyksiä, kuten talous- ja teollisuuspolitiikkaa, energiavaihtoehtoja, maataloutta jne. Sisältöanalyysin perusteella määritelmistä löytyy kolme ulottuvuutta:

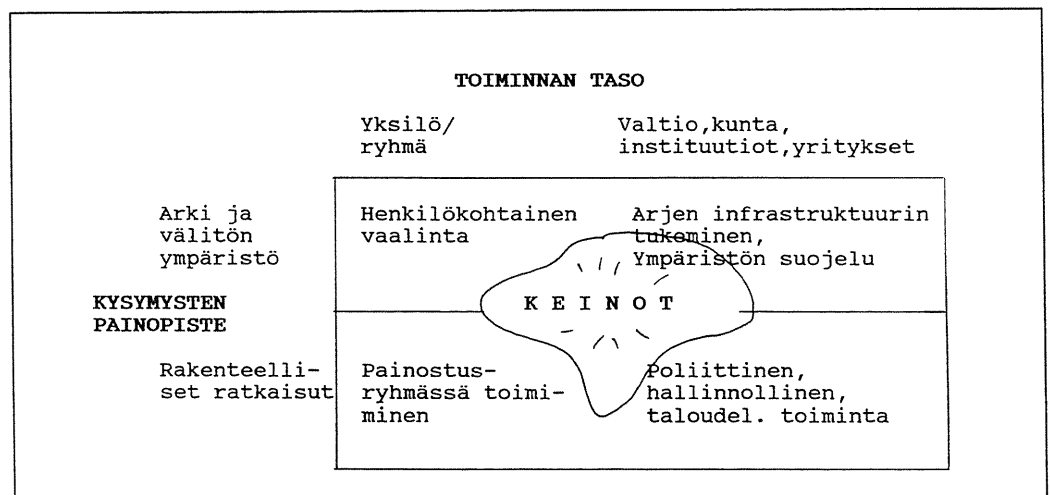
- **ympäristökysymysten painopiste** (pienistä arjen asioista ja välittömästä ympäristön kokemisesta yhteiskunnan rakenteisiin),
- **toiminnan taso** (yksilöstä valtioon),
- **ajallinen painopiste** (mennyt, nykyisyys, tulevat sukupolvet).

Laajimmissa määritelmissä esiintyvät kolmen ulottuvuuden koko asteikko, kuten luvun alussa olevassa sitaatissa. Kapeimmillaan määritelmässä keskitytään vain välittömään ympäristösuhteeseen ja arjen henkilökohtaiseen vaalintaan.

”Naiset näkevät selvemmin, kun ovat arjessa kiinni”.

Useimmalle määritelmälle on ominaista ”sekä että” – lähestymistapa. Tällöin korostetaan sekä arjen ja ympäristön välitöntä kokemista että suurten rakenteellisten ratkaisujen välttämättömyyttä.

Taulukko 3. Naisten esiin nostamat erilaiset ympäristöpolitiikan strategiat.

”Luonto, ympäristö ja ihminen, sekä-että asiat eivät suinkaan ole vastakkaisia. Ympäristöpolitiikka on mulle paljon myös muuta kuin konkreettinen rakennettu tai materiaallinen luonto, vaan hyvä- ja pahaolo, sellainen missä me elämme, miltä se eläminen tuntuu silloin ja toisaalta, miten me toisiamme kohtelemme. Tähän henkiseen ympäristönhuoltoon pitäisi kiinnittää enemmän huomiota”.

Ristiintaulukoimalla ympäristökysymysten painopisteet ja toiminnan tasot saadaan esiin neljä erilaista ”ympäristöpolitiikan strategiaa”:

1. **Henkilökohtainen vaalinta** on tämän tutkimuksen naisilla yleisin. Siinä korostetaan omien kulutustottumusten tärkeyttä, lasten ja vanhusten hoitoa, ympäristökasvatusta, jätteiden käsittelyä ja kierrätystä, ympäristön kauneuden lisäämistä, yhteisöllisyyden kittausta jne.
2. **Painostusryhmässä toimiminen** on myös suosittu strategia, sillä suurin osa haastateltavista kuuluu kansalaisjärjestöön. Toiminnan sisällöt vaihtelevat rakennuslain uudistukseen vaikuttamisesta vähärasvaisten tuotteiden säännösten uusimiseen (kansalaisjärjestöistä kirjoitetaan enemmän seuraavassa luvussa).
3. **Arjen infrastruktuurin tukeminen** on ympäristöpoliittinen strategia, jonka ottavat tietoisesti esiin vain harvat, yhdyskuntasuunnitteluun perehtyneet naiset. Siinä korostetaan sellaisia institutionaalisia ratkaisuja – lainsäädännöllisiä tai rahoituksellisia – jotka auttavat elinympäristön ekologisten, sosiaalisten ja paikallistaloudellisten tukiverkoston syntymistä. Instituutioiden tasolta tapahtuvaa ympäristönsuojelua korostavat muutamat luontotieteellisesti suuntautuneet naiset.
4. **Poliittis-hallinnollinen tai taloudellinen toiminta** on tyypillistä niille naisille, jotka ovat aktiivisia politiikassa tai toimivat virkamiehinä ympäristökysymysten parissa. Tällöin korostuvat maatalouden ekologiaan, vaihtoehtoihin energiaratkaisuihin, suomalaisen teollisuuden energiantensiivisyyteen liittyvät kysymykset.

”Ympäristöpolitiikan naisnäkökulmassa on kysymys rakenteellisista toimintamekanismeista, jotka liittyvät sekä luonnonympäristön että ihmisen tekemän ympäristön toimivuuteen, muutokseen ja hoitamiseen *ekososiaalisesti kestävällä tavalla*”

Naisnäkökulmille ympäristöpolitiikassa on ominaista moni-ulotteinen, ajallisesti ja sisällöllisesti laaja-alainen, erilaisia strategioita painottava lähestymistapa, jossa korostuu nk. ekososiaalinen vastuurationaliteetti. Siinä kiistetään vallitseva tuotanto- ja teknologiakeskeinen ajattelu- ja toimintatapa (rationaaliiteetti), ja korostetaan sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja sosiaalisen yhteyden merkitystä kestävien elämäntapojen omaksumisessa. Ympäristöpolitiikassa onkin viime kädessä kysymys etiikasta. Tosin naisten ajamassa ympäristöpolitiikassa tukeudutaan Kantin universalistietiikan sijasta nk. kontekstuaalietiikkaan. Sen mukaan moraalisia tilanteita ei voi määritellä pelkästään oikeuksista ja velvollisuuksista käsin, vaan itseän, toisiin ja luontoon kohdistuvien hoivasuhteiden perusteella (Tronto, 1987, 646).

Suurin osa (82%) haastateltavista korostaa naisnäkökulman tarpeellisuutta. Lähes kymmenesosa naisista ei ollut naisnäkökulman, vaan inhimillisemmän ympäristöpolitiikan kannalla. Useat naiset painottavat sitä, että ympäristöpolitiikkaa ei saa lastata naisten harteille, sillä sen toteuttaminen edellyttää miesten ja naisten tasavertaista mukanaoloa – ”jin ja jan” tasapainoa. Ympäristöpolitiikkaa verrataan tasa-arvopolitiikkaan, jonka pitäisi olla itsestäänselvä, läpäisy periaatteella toteutettava politiikan muoto. Itse asiassa ympäristöpolitiikka on osa tasa-arvopolitiikkaa.

Ympäristöpoliittiset ristiriidat

Postmodernissa naistutkimuksessa painotetaan yhteisten intressien ohella naisten keskinäistä erilaisuutta. Myös tässä tutkimuksessa ilmenee erilaisiin poliittisiin leireihin kuuluvien naisten näkemyseroja. Toisaalta ollaan samaa mieltä arjen näkökulman tär-

keydestä. Toisaalta pidetään lähes itsestään selvyytenä, että ”naisverkoston mielipiteet hajoavat luonnollisesti silloin, kun mennään varsinaisiin ympäristöpoliittisiin kysymyksiin”.

Ongelmallista ei niinkään ole erimielisyys sinänsä, vaan se, että ei pystytä ymmärtämään suurten rakenteellisten päätösten ja arkielämän välisiä yhteyksiä. Ts. syvempi ymmärrys puuttuu siitä ympäristöpoliittisesta strategiasta, jolla edistetään arjen infrastruktuureja ja elämisen ehtoja (vrt. taulukko 3).

”Ympäristöpolitiikka pitäisi kirjoittaa auki uudelleen sillä tavalla, että olisi ”arki YVA” (ympäristövaikutusten arviointi), jossa mietittäisiin, miten ympäristöpolitiikalla tuettaisiin heikommassa asemassa olevia ... se voisi olla kasvi, tai jokin muu ympäristön elementti, tai vammainen, lapsi, huonosti näkevät jne.”

Poliittinen kamppailu Rakennuslaista vuonna 1994 - 1995 on valaiseva esimerkki. Kaikki naiset sanovat kannattavansa osallistumista, mutta ideologisista syistä osa heistä on valmis hyväksymään asuntonministeri Rusasen ajaman lakiehdotuksen, joka ei tue kansalaisten (myöskään naisten) osallistumista ympäristönsä muokkaamiseen.

Erääksi kamppailtavaksi ympäristöpoliittiseksi tavoitteeksi nousee sellaisten arjen materiaalisten ja sosiaalisten tukiverkostojen ajaminen, jotka mahdollistavat selviytymisen jokapäiväisestä elämästä nykyistä ekologisemmalla ja sosiaalisemmalla elämäntavalla. Tosin arki on myös ideologinen käsite, joka edellyttää aukipurkamista. Kaivataan vastauksia kysymykseen ”Miten suuret rakenteelliset ratkaisut vaikuttavat lapsiin, nuoriin, vanhuksiin, vammaisiin ja heidän ympäristösuhteeseensa?” Nämä teemat tarjoavat lähtökohdan eri asemista käsin rakennettavalle osallistavalle ympäristöpolitiikalle.

4 Naiset ympäristöpoliittisina toimijoina

”...ympäristöpolitiikan punainen lanka on myös se, kenen ja millä ehdoin sitä tehdään?”

Tutkimuksen naiset ovat tietoisia yhteiskunnan eri sektoreilla ja tasoilla olevista ympäristöpoliittisista toimijoista. Luetteloon mahtuu suuret institutionaaliset vaikuttajat, kuten valtioneuvosto, eduskunta, puolueet, ammattiyhdistysliike ja muut etujärjestöt, teollisuus, elinkeinoelämä, maa- ja metsätalous, pankit, kunnat, tiedotusvälineet, sekä kansalaisjärjestöt ja kansalaisliikkeet. Ongelmaksi koetaan naisten puuttuminen tärkeistä asemista.

”...ympäristöpolitiikassa on ihan sama ongelma kuin yleensäkin yhteiskunnassa, että naisia on vähän avainpaikoilla. Naisten vaikutusmahdollisuudet ovat siinä mielessä heikot, ja silloin taas naisten ajattelutapa ja kokemistapa ei välity siihen politiikan tekoon”.

Silloin kun naisia on ympäristöpolitiikassa mukana, heidän toimintansa kyseenalaistetaan ja siihen sekoitetaan herkästi sukupuolinäkökulma – kielteisessä mielessä. Se haittaa jopa ympäristöasioiden arvostusta.

...”kun on nainen ministeriön johdossa, niin asiat ovat sen takia jotenkin vähäarvoisempia.”

”...meillä on hirveän hyvä naisministeri, mutta ympäristöpolitiikka on saanut aika feminiinin leiman, eräänlaisen pehmeän politiikan riipan... ja meillä katsotaan, että pehmeä politiikka on väistyvää politiikkaa, jolloin aina jonkun Iiro Viinasen ministeriö on keskiössä.”

Kulttuurissamme vallitseva naiskuva pehmeästä naisellisesta naisesta sallii yksilöllisen luonnon ja ympäristön hoivan, esimerkiksi kierrättämisenä ja kompostointina, jopa siinä määrin, että vihreän elämäntavan työläys kasautuu naisten harteille. Mutta, kun naiset alkavat ajaa ympäristöön liittyviä poliittisia päämääriä, tapahtuu se hänen naiseutensa kustannuksella.

”...meidän paikkakunnallamme on tosi pätevä ympäristöpäällikkö – nainen. Hän yrittää saada ympäristöpolitiikkaa politiikan keskiöön ja lopputulos on, että hän on ’hankala nainen’.”

Kansalaisjärjestöissä toimiminen koetaan turvallisena ja kannatettavana. Kansalaisjärjestöjen rooli nähdään kahdenlaisena. Ne toimivat toisaalta merkittävien asioiden vaalijoina ja kaitsijoina, kuten tietoisina kuluttajina. Toisaalta ne ovat valtiovaltaan ja elinkeinoelämään päin tärkeitä painostajia ja katalysaattoreita. Kansalaisjärjestö voi tuolloin ottaa esille sellaisia asioita, jotka näkyvät kansalaisille ja nostaa ne julkiseen tietoisuuteen.

”...todellisia vaikutuksia ne pystyy aikaansaamaan konkreettisesti yksittäisten asioiden kohdalla, jotka nousee ikäänkuin symboleiksi, kuten Koijärvi tai jokin aarniometsän suojelu, joissa ympäristönsuojelun periaatteet ja ympäristötuhon käytännöt nostetaan polttopisteeseen ja niihin voidaan puuttua säännöksiin ja herättää yleistä mielipidettä”.

Kansalaisjärjestöiltä ei kuitenkaan voida odottaa, että ne pystyisivät hoitamaan ympäristöpolitiikkaa koko laajuudessaan. Siihen niiden voimavarat eivät riitä. Kansalaisjärjestöjen toiminnan ehdot ovat naisten mielestä riippuvaisia:

- julkisuuperiaatteesta (on saatava tietoa kyllin ajoissa),
- painostustoiminnan tukena olevasta lainsäädännöstä, (esimerkiksi osallistumispykälä kunnallislaisissa),
- rahallisesta ja materiaalisesta tuesta.

Rahallinen tuki koskee ennen muuta neuvontajärjestöjä, kuten Marttoja, Maa- ja kotitalous, tai Käsi- ja taideteollisuusnaisia. Mm. käsityöneuvojen työ tulee moninkertaisena takaisin paikallisen ja jopa kansallisen kulttuurin uusintajana.

”...valtion rahoitus koko ajan pienenee ja me joudumme hankkimaan 60 - 70% omaa työtämme myymällä. Tässä tulee mielestäni ristiriita, koska neuvonta on aina aikuiskasvatusta ja valistustyötä, joka tuottaa tulosta myöhemmin, eikä siitä saa tai voi ottaa markkoja.. ja vapaaehtoispanokset vähenevät... se on se työtahti niin kova, ettei työstä voi irrottautua.”

”...jos resurssit vähenevät ja muutoksia tulee koko ajan lisää, ja se toiminta koko ajan monimutkaistuu niin siinä on aikamoinen ristiriita. Se johtaa siihen, että se nopean kuluttamisen kulttuuri, nousee yhä enemmän valtaan ja siihen on vaikea vaikuttaa.”

Tutkimuksen naisjärjestöillä ei ole varsinaisia ympäristöpoliittisia tavoitteita tai ohjelmaa, muutamaa poikkeusta lukuunottamatta. Sen sijaan monella taustajärjestöllä on ympäristöön liittyviä projekteja ja teemoja, etenkin Käsi- ja taideteollisuusliitolla, Maa- ja kotitalousnaisten keskuksella, Marttaliitolla ja sen ruotsinkielisellä sisarjärjestöllä Finlands-Svenska Marthaförbundilla, Naiset maaseudun vaikuttajina -ryhmällä, sekä Naisten Rakentavan Asumisen Yhdistyksellä (NARA:lla).

Yhdyskuntasuunnittelussa mukanaolevat naiset ja NARA ovat jo 1970-luvun lopulta asti pohtineet rakennetun elinympäristön ekologista ja sosiaalista kestävyyttä. Uuden arjen visiot, käsitteet ja mallit ympäristön tukiverkostoista ovat eräs yritys uudistaa suunnittelujärjestelmää ja samalla arjen infrastruktuureja osana yhteiskunnan ekologista modernisaatiota (Forskargruppen, 1987; Horelli ja Vepsä, 1994; 1995).

Valtion ja kunnan hallinnossa työskentelee myös joukko naisia virkamiehinä. He pyrkivät edistämään ympäristöasioita omalla sarallaan.

”...hallintoa tarvitaan monien rakenteellisten uudistusten toteuttamisessa, joita ei voi paikallisella tasolla tehdä. Esimerkiksi asuntopoliittikan rahoitusmekanismia ei yksittäinen kansalainen eikä paikallistaso voi yksin ratkaista. ... ja sitten ne yllärakenteet, joihin hallinnon pitäisi oikealla tavalla olla ajamassa muutosta olakseen hyvää hallintoa. Suojata heikkoja, siinä hallinnolla on tehtävää, se koskee sekä luontoa että ihmistä...virkamiesten pitäisi liittoutua enemmän kansalaisjärjestöjen kuin elinkeinoelämän kanssa.”

Poliittisten puolueiden naisjärjestöt, eivät ole olleet erityisen aktiivisia ympäristökysymyksissä, Vihreitä naisia lukuunottamatta. Tosin Suomen Keskustanaiset ovat pohjoismaisten sisarjärjestöjensä innoittamina järjestäneet yhteisen seminaariin ”Kierrätysyhteiskuntaan naisten voimin” sekä osallistuneet Rion ympäristökokouksen Agenda 21:n paikalliseen soveltamiseen.

Vihreät naiset ajavat talouden vihreää rakennemuutosta, ts. sellaista kansantaloutta, joka ei tuhoa ympäristöä.

”...pitäisi kannustaa ihmisiä sellaisiin tekoihin, jotka ovat yhteiskunnan ja ympäristön kannalta hyviä ja tulisi tehdä yhteisen edun vastaiset teot kalliiksi. Se edellyttää kylläkin sellaisten rakenteiden luomista, joissa ihmiset pystyvät vaikuttamaan nykyistä enemmän elämänsä kulkuun, osana kansalaisyhteiskuntaa.”

Yhteenvetona voidaan todeta, että naiset toimivat ympäristöpolitiikassa yksilöinä välittömän ympäristön vaalijoina, aktiivisina painostajina kansalaisjärjestöissä, uudistuksia luovina virkamiehinä hallinnossa, sekä muutamat harvat ympäristöasioiden ajajina politiikassa.

Naiset ja ympäristö eivät poliittisessa mielessä ole vielä oikein löytäneet toisiaan.

”...minua on kiusannut kaikki nämä vuodet, kun ympäristöpolitiikka on ollut olemassa, ettei löydy naiskysymyksen ja ympäristökysymyksen yhtymäkohtaa siitä paradigmasta, joka meillä vallitsee... ei me täältä tasa-arvobyroosta voida sanoa, että naiset haluaa säilyttää tietyn ympäristön, että se on osa naiskysymystä... Joku tasa-arvoministeri voisi tietysti ylittää tällaiset asiat, koska poliitikko voi tahtoa... tai sitten virkamiehen täytyy mennä ja luoda kansalaisjärjestö, joka painostaa... *varmaan nyt olisi aika uudennaisliikkeelle, etenkin kaupunginosissa*”.

5 Ympäristöpolitiikan keinoja etsimässä

UNELMAT

tulevaisuudesta, jos ne jaetaan ja niistä keskustellaan, kehittyvät visioiksi,

VISIOT

tulevaisuudesta muodostuvat yhteisön päämääriksi,

PÄÄMÄÄRÄT

yhteisössä kehkeytyvät toiminnaksi.

Anne Saeterdal

Kansallisvaltion ohjausvälineenä ovat lait ja säännökset, taloudellisten organisaatioiden väline on raha, etujärjestöjen välineenä ovat strategiat (vrt. Koskinen, 1994). Entä mitkä ovat kansalaisjärjestöjen ja naisverkostojen välineet?

Naisten keinovalikoima liittyy postmodernin naistutkimuksen tavoitteeseen rakentaa erilaisista asemista käsin osallistavaa ympäristöpolitiikkaa (vrt. toinen luku). Naisten ympäristöpoliittisina keinoina ovat uudistukset tietokäsityksessä, vihertävässä talouspolitiikassa, uudistukset käytännöissä, erilaiset kokeilut, sekä verkostoituminen.

Epistemologiset avaukset

Epistemologia eli tietokäsitys sekä tiedontuottamiseen ja käsittelyyn liittyvät keinot ovat avainasemassa.

”...pitäis saada se politiikka vähemmän ristiriitaiseksi. Nyt se on tavattoman ristiriitaista, yksilötasolle vietyä tulee mieleen, että mitä mä näistä välitän, koska joku Kemira toimii kuitenkin niinkuin toimii, eikä mun visioita tai tavoitteita kukaan kuule.”

”Miten saada elämä mahtumaan päätöksentekoon (Aalto, 1995)?” on sekä epistemologis-metodologinen että käytännön kysymys. Se liittyy siihen, mitä pidetään tietona, sekä tapaan, jolla tieto tuotetaan, käsitellään ja levitetään.

”...tämmöisestä business as usual näkökulmasta ja realiteeteistä lähtevä tarkastelu esimerkiksi energiapolitiikassa johtaa aivan toisenlaisiin tuloksiin ja ennusteisiin kuin ympäristönäkökulmasta lähtevä ajattelu.”

Epistemologiassa korostetaan erilaisten tietokäsitysten ja näkökulmien vaikutusta toimintaan ja sen seurauksiin. Naisten tieto ja kokemus ovat usein erilaisia kuin miesten, mikä tulee harvinaisen selvästi esiin yhdyskuntasuunnittelussa (Horelli, 1995).

Tieto määritellään uusimmissa tieto-opeissa yksilön, organisaation tai kansakunnan kyvyksi toimia. Tietoa on siellä, missä se saa merkityksen ja missä omaksuttu informaatio aktivoituu ja lisää toimijan resursseja (Gibbons ym. 1994). Vanhan ja uuden tiedon tuottamisen menetelmät ja tavoitteet ovat erilaiset ja ne myös tuottavat erilaista tietoa. Pelkistetty luonnontieteellinen tai abstrakti yhteiskunnallinen tieto ei välttämättä lisää kansalaisten selviytymiskykyä. Sellaisen tiedon kansalaiset tulkitsevat herkästi elitistiseksi.

Naiset mukaan suunnittelutyöhön

Hyvä elinympäristö ei synny kaavatehokkuudesta, eikä sitä saada aikaiseksi kirjoituspöydän takana

Hyvää elinympäristöä ei tehdä kirjoituspöydän takana. Se ei ole kaavatehokkuutta tai matemaatiikkaa.

Tämä on keskeinen syy, miksi ympäristöministeriö on jo pari vuotta tehnyt töitä saadakseen naiset mukaan päätöksentekoon.

– Naista tarvitaan nyt ”kovaan” politiikkaan. Heidän äänensä ei kuulu siellä, missä päätetään isoista asioista ja rahoista, kuten kaavoituksesta, rakentamisesta, liikenteestä ja energiasta, muistutti ympäristöministeri Sirpa Pietikäinen eilen eduskuntatalossa pidetyssä seminaarissa, jossa pohdittiin ympäristöpolitiikan naisnäkökulmaa.

– Kun päätöksiä tehdään suljettujen ovien takana ja mukana ovat vahvat intressit, tulos on ai-
van toinen verrattuna siihen, että päätös olisi avoin ja sen vaikutukset arkielämään voitaisiin selvittää. Olen monesti ihmetelly, miksi esimerkiksi kunnanhallituksen ja kuntalaisten käsitys vaikkapa tiehankkeesta voi olla niin tyystin erilainen, pohti Pietikäinen.

Virkamiehet kansan puolelle

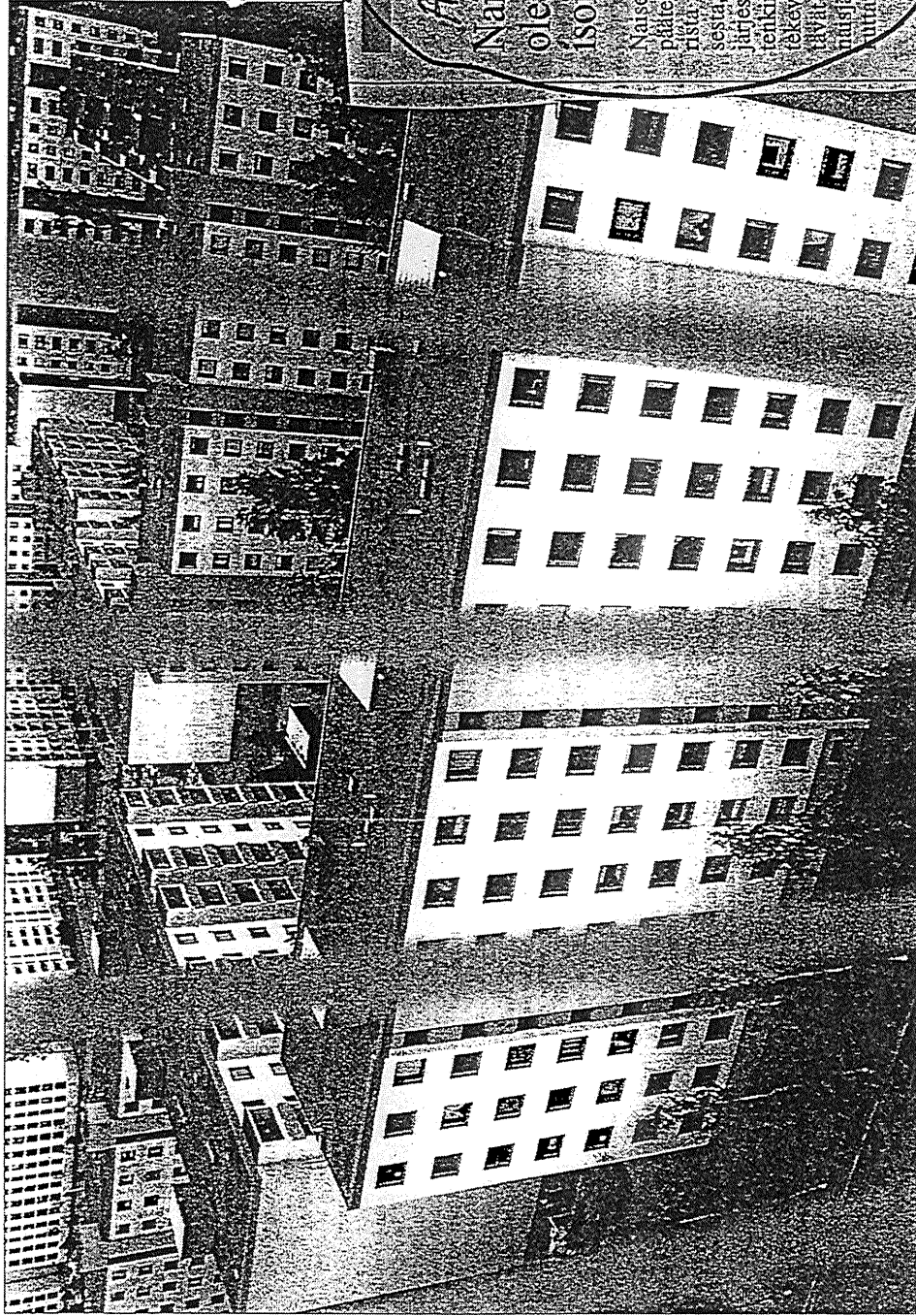
– Naisten näkökulma ympäristön on moniulotteinen ja monitasoinen. He tuntevat arjen ja uskovat kansalaistoimintaan, mutta kyse on siitä, saadanko ympäristötyöryhmiä ”kamppeillaan” muuttoon. Tavoitteita ja visioita puuttuu, muistutti filosofian tohtori Liisa Horelli.

Naiset kaipaavat myös lisää tietoa. Niin ikään virkamiesten suolaissin liittoutuvan kansalaisten eikä elinkeinoelämän kanssa.

Horelli on haastatellut 20:n naisjärjestön jäseniä, jotka yhdessä edustavat reilusti yli puolta miljoonaa naista. Kaikki keskeiset järjestöt ovat mukana aina Marjoista Vasemmistolaisten eikä tarkoitus ole ollut vain kysellä, vaan luoda myös verkostoja vaikuttamiseen.

– Vaikka naiset ovat yhä miel-
tä arkielämän ja lähiympäristöjen
lisäydyt saatavat tulla väliin.
– Uusi rakennuslaki on hyvä
esimerkki siitä.

Suurin osa naisista haluaa, että kansalaiset pääsevät vaikuttamaan. Kuitenkin laista on tehty
nollittinen kiistäkään. Jokaisen

KOTIMAA

AK 26/1 -92

Naiset eivät ole päättämässä isoista asioista

Naiset eivät näy siellä, missä päätetään isoista asioista ja suuria rahoista, kuten kaavoituksesta, rakentamisesta, liikennejärjestelyistä ja energiasta. Kuitenkin naiset käyttävät busseja, tekevät hoitotyötä kotona, rientävät kauppaan ja tarhaan. Nyt naisjärjestöt alkavat herätä vaikuttamiseen.

SIVU 8

Minkäläinen kaupunki. Vaikka kuntalaiset valitsevat päättäjänsä, silti kuntien etu ei tunnua olevan kuntalaisten etu esimerkiksi kaavoituksessa, rakentamisessa ja lii-

raivattaisiin tilaa kaikkeen tähän.

– Ehkä he siitä saisivat niin paljon myönteistä sisältöä elämälleen, että heitä olisi puolet myös vanhuksissa.

Sosiologi Keijo Koskinen on selvittänyt, miten naisten ja miesten ympäristöäsitteet eroavat pääministeri Esko Ahon johtaman kestävä kehityksen toimikunnassa.

Koskinen mukaan naiset ia

miehet ovat yhtä mieltä ongelmien vakavuudesta ja Suomen velvollisuudesta olla eturivin maa ympäristöpolitiikassa.

Naiset sen sijaan haluavat enemmän koko elämäntapaa ja yhteiskuntaa ravistelevia rakenteellisia muutoksia. He eivät suhtaudu suomalaisen tai kansainvälisen ympäristöpolitiikan mahdollisuuksiin yhtä toiveikkaasti kuin miehet. Energetiikka-asioiden ei ole tähän asti olleet kovin suotui-

sat: maakuntaliittojen hallitusten jäsenistä vain hiukan toistakymmentä prosenttia on naisia. Tulevaisuudessa tilanteen muuttavat kiintiöt.

Naiset alkavat päästä kuitenkin osalliksi EU:n uusista tukirahoistakin. Ympäristöön ja työllistämiseen liittyvissä hankkeissa.

Rahat kanavoidaan maakuntaliittojen kautta elvittää näkymät ole tähän asti olleet kovin suotui-

Nyt Suomen ympäristöministeriö on alkanut koordinoita kansainvälistä EuroFEM-projektiverkostoa. Myös se on naisille kannustava EU:n rahoitus.

PÄIVI RAJAMÄKI

Ajatus siitä, että tietäntyyppisen tietokäsityksen markkinointi voisi olla ympäristöpoliittinen keino, on toistaiseksi outo. Metodiseksi ongelmaksi muodostuu tuolloin se, millä keinoin voidaan saada hyväksytyksi näkemys, jonka mukaan tieto ei ole yleismaailmallista ja ulkopuolella olevaa, vaan sidoksissa eri asemiin ja näkökulmiin. Miten voidaan saada näkyviin - agendalle - välittömän ympäristön ja arjen kannalta olevat pienet asiat, jotka toisiinsa liitettyinä voivat olla joka-päiväisen selviytymisen kannalta merkityksellisiä (vrt. kuviot 2 ja 3)? **Tärkeäksi ympäristöpoliittiseksi keinoksi nousee sellaisten teorioiden ja käsitteiden kehittäminen, jotka pystyvät selvittämään yhteiskunnan rakenteiden ja arjen välisiä vaikutussuhteita.** Tällaisia ovat mm. Uuden arjen visiot ja käsitteet välitasosta tai Ellen Bruunin (1995) malli paikallisesta selviytymissektorista, joka on riippumaton valtiosta ja markkinoista. Uudet käsitteet mm. ympäristön vaikutusten arvioinnin arjen tai terveyden kannalta ("Arki YVA") kaipaavat runsaasti lisätutkimusta.

Erääksi tiedonkäsittely- ja levittämiskeinoksi nousee sellaisten postmodernien suunnittelu- ja kehittämisjärjestelmien rakentaminen, joilla voidaan ratkaista avoimesti kommunikoiden eri osapuolten näkemyksiä niin rakennetun ympäristön ongelmista kuin energia- tai maatalouden kysymyksistä. Siinä voivat olla apuna uusi viestintäteknologia ja luovat menetelmät.

Vihertävä talous

Vihertävässä talousuudistuksessa pyritään muuttamaan talouden rakenne sekä ekologisemmaksi että työvaltaisemmaksi. Palkkatyön verottamisen sijaan pyritään saamaan vientisektori ja automatisoidut alat maksamaan yhteiskunnan kustannuksista aiempaa enemmän. Keinoina ovat toisaalta määräykset ja rajoitukset, toisaalta ympäristömaksut ja verot. Ympäristön haittaveroilla tähdätään päästöjen vähentämiseen. Resurssiverot kohdistuvat uusiutumattomiin raaka-aineisiin ja energian käyttöön. Näillä voidaan korvata osittain työllistämisveroa.

Uudistukset käytännöissä

Uudistukset käytännöissä koskevat sekä hallintoa että jokapäiväistä elämää.

"...yksi keino mielestäni on se, että hallinto jalkautuisi. Että se lähtisi pois näistä byrokraatitilinnakkeistaan kohtaamaan toisen todellisuuden kuin mikä on hallinnon paperitodellisuus. Hallinnon pitäisi tukea myös rahallisesti kansalaisyhteiskunnan toimintaa."

Lainsäädännöstä huolehtimisen ja tiedottamisen lisäksi on eri osapuolten yhteistoiminnan lisääminen seminaarein, kansalaispanelein ja yhteisprojektien käytännön keinoista suosituin. Viimeksi mainituissa pitäisi käyttää erilaisia keskustelua virittäviä ja ristiriitojen hallintaan tähtääviä luovia menetelmiä, joita sovelletaan jo yleisesti Norjassa (Saeterdal, 1995).

Myös arkielämän uudistaminen esimerkiksi osallistumalla ekotiimi-yhteisöihin tai ekologisiin ruokarenkaisiin on eräs henkilökohtainen käytännön uudistus.

Moniulotteiset kokeilut

Tiedon ja käytännön testauksessa ovat kokeilut parhaita ympäristöpoliittisia keinoja. Naisten mainitsemat kokeilut liittyvät erityyppisiin sisältöihin, tasoihin sekä menetelmiin. Esimerkkikirjo koostuu elinkaari tuotteista ja ympäristömerkeistä ympäristöverotuksen, perusturvan, paikallistalouden, vaihtoehtoisten energioiden ja liikennepolitiikan kokeiluhankkeisiin.

Kansallinen ja kansainvälinen verkostointi

Verkostointi on eräs naisille tyypillinen keino, joka soveltuu hyvin myös ympäristöpolitiikkaan. ”Naiset suunnittelussa” – verkostoa laajennettiin keväällä 1995 sekä sisällöllisesti, osaksi ympäristöpolitiikkaa, että maantieteellisesti, osaksi kansainvälistä ”EuroFEM - Gender and Human Settlements” verkostoa. ”Naisnäkökulma ympäristöpolitiikassa” – seminaari Eduskunnan auditoriossa, tammikuussa 1995 oli alkusysäys kansalliselle verkostolle (liite 3). Siitä muodostui keväällä 1995 Kansainvälisen Naisjohtajainstituutin WoMan ry:n koordinoiman asiantuntijanaisten alarekisteri.

EuroFEM - projektiverkosto syntyi Euroopan Neuvoston ja OECD:n järjestämien kansainvälisten kongressien yhteydessä vuonna 1994. Niissä käsiteltiin naisnäkökulmaa kaupunkipolitiikassa sekä alue- ja yhdyskuntasuunnittelussa. Ympäristöministeri Sirpa Pietikäisen aloitteesta ympäristöministeriö tarjoaa verkostoa koordinoivan sihteeristön kesällä 1998 Hämeenlinnassa pidettävään kansainväliseen EuroFEM-kongressiin saakka.

EuroFEMin ensimmäinen työkokous järjestettiin Helsingissä tammikuussa 1995. Tuolloin määriteltiin verkoston tarkoitukseksi tasa-arvon, ilon ja harmonian edistäminen elinympäristöissä. Sen päämääränä on tukea naisia arkielämän rakenteisiin liittyvän päätöksenteon kaikilla tasoilla. Konkreettisena tavoitteena on luoda verkosto, joka tarjoaa Euroopan ja OECD:n naisille mahdollisuuden kehittää innovatiivisia ja toteutettavissa olevia hankkeita ja toimenpide-ehdotuksia.

Suomalainen sihteeristö järjesti yhteistyössä Hollannin ympäristöministeriön kanssa toisen EuroFEM kokoukseen Haagiin, toukokuussa 1995. Tilaisuuteen osallistui nelisenkymmentä naista ja muutama mies kymmenestä maasta. Projektiverkostossa on mukana kolmisenkymmentä hanketta, jotka käsittelevät seuraavia aiheita (Horelli ja Vepsä, 1995b):

Asuminen	Yhteisöllisestä asumisesta erityisryhmien asumiseen.
Suunnittelu	Paikallisesta ja alueellisesta suunnittelusta osallistumisprosesseihin, joissa korostetaan sukupuolinäkökulmaa.
Hallinto ja managointi	Pienten yhteisöjen koordinoimisesta itsesääteleviin kuntiin.
Liikenne	Paikallisista liikenneohjelmista alueelliseen liikennepolitiikkaan tasa-arvonäkökulmasta.
Maaseudun naisten mobilisointi	Naisten yrittäjyyden tukemisesta alueellisten kehittämisskeskusten ja politiikkaryhmien muodostamiseen.
Lapset ja vanhukset	Lapsista vanhuksiin ekologisen ympäristön agentteina.
Energia ja ympäristön-suojelu	Energian sääätöstä kestävä kehityksen ohjelmiin lasten ja naisten kanssa.
Tiedonlevitys	Paikallisista tietoverkostoista eurooppalaiseen ”Naiset ja kaupunki”-julistukseen.
Teknologia	Maallikkotekniikoista teletekniikkaan, joka tukee naisten verkostoitumista ja projekteja.

EuroFEM-verkosto koostuu toisaalta erilaisista hankkeista, jotka kansainvälisen yhteistyön avulla voivat synnyttää uudenlaista sisällöllistä ja metodologista lisäarvoa. Toisaalta EuroFEM harjoittaa eri sektorit ja tasot ylittävää ympäristöpolitiikkaa pyrkien

vaikuttamaan Euroopan Unionin, Euroopan Neuvoston, OECD:n, sekä YK:n elinym-
päristöjä koskeviin toimenpiteisiin.

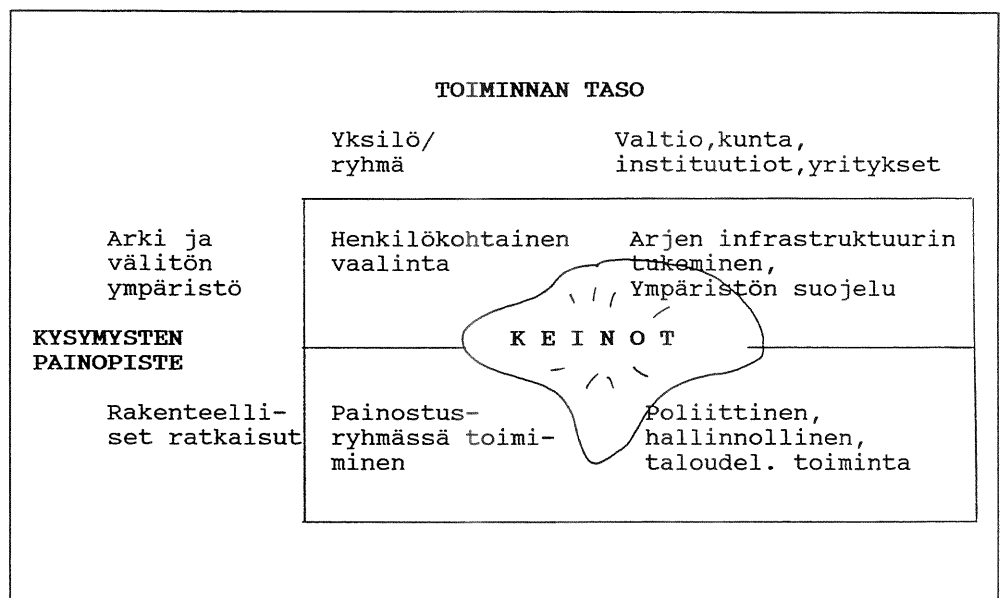
Naisten ympäristöpoliittinen kansallinen ja kansainvälinen verkostoituminen on vasta alkuvaiheissaan, mutta se on edennyt joutuisasti. Hankkeita ja politiikkaa koskevia näky-
viä tuloksia päästään arvioimaan vasta vuonna 1998. Myöskään verkostoitumisen me-
todologista analyysia ei kannata vielä tehdä. Nyt voidaan kuitenkin jo todeta, että eri
asemista – kulttuureista, ammasteista ja sosiaaliluokista – tulevat projektiehdotukset li-
säävät esiinotettavien ympäristökysymysten kirjoa.

Osallistuminen lähestymistapana vaikuttaa olevan naisille itsestäänselvyys.

Yhteenveto

Naisten mainitsemien ympäristöpoliittisten keinojen punaisena lankana on eri sektorei-
den, tasojen ja näkökulmien ylittäminen ja uusien liittoutumien, järjestelmien ja syn-
teesien luominen (Taulukko 4).

Taulukko 4. Ympäristöpoliittiset keinot eri näkökulmien ja toiminnan tasojen
ylittäjinä.

Ympäristöpoliittinen keinovalikoima sitoo siten yhteen politiikan (politics), toiminta-
ohjelmien luomisen (policy) sekä suunnittelun ja kehittämisen (planning and develop-
ment) sektoreista ja tasoista välittämättä.

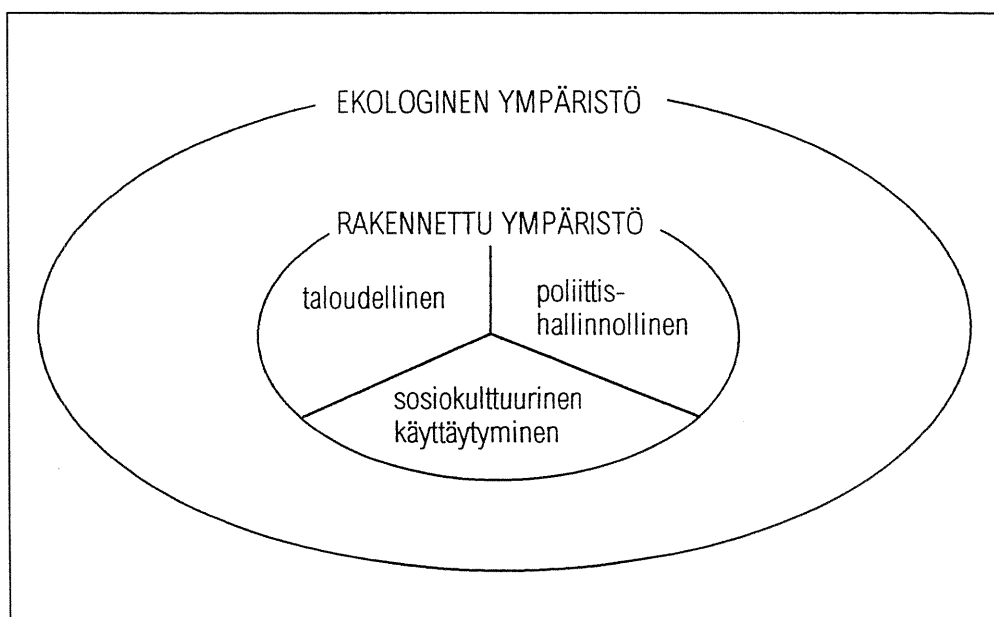
6 Johtopäätökset ja pohdinta

"Naisten painottama ympäristösuunnittelun sisältöön ja toteuttamiseen liittyvä kehittäminen on osa laajempaa eurooppalaista muutosprosessia, jossa taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset rakenteet hahmottuvat uudella tavalla. Samalla muuttuvat sekä sukupuolten väliset että sukupuolten sisäiset suhteet."

*Euroopan neuvoston seminaari,
"Eurooppaa kohtaavat haasteet
vuonna 2000", Örnköldsvik, 1994.*

Naisten osallistuminen ympäristöasioiden määrittelyyn ja hoitamiseen merkitsee luonnon, lähiympäristön, lasten ja vanhusten, ympäristökasvatuksen sekä ylipäänsä arjen tukirakenteiden ohella "suurten" energia-, maatalous- ja teollisuuspoliittisten kysymysten huomioon ottamista. Tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että ei ole olemassa yhtenäistä naisnäkökulmaa ympäristöpolitiikassa, vaan pikemminkin erilaisia naisnäkökulmia tai ympäristöpoliittisia strategioita. Näkökulmia yhdistävänä tekijänä on sellainen moniulotteinen ja monitasoinen lähestymistapa ympäristöasioiden hoitoon, jossa korostetaan ekologista ja sosiaalista vastuunottoa pitkällä aikavälillä. Ympäristöpolitiikka on eräänlainen selviytymisstrategia, jolla voidaan luoda edellytyksiä nykyistä ekologisemmalle ja inhimillisemmälle kulttuurille – hyvälle elämälle. Siten ympäristöpolitiikka on läheisessä yhteydessä tasa-arvopolitiikkaan ja etiikkaan.

Taulukossa 5 vertaillaan naisnäkökulmia "viralliseen" ympäristöpolitiikkaan, jota edustavat Ympäristöohjelma 2005 ja Koskisen tutkimus "ympäristöpolitiikan Suomen mallista". Näiden kolmen välinen perusero liittyy suhtautumiseen luontoon ja ympäristöön. Ympäristöohjelma 2005:ssä on keskeisenä luonto, siis elollinen ja myös eloton maailma ilman ihmistä. Tosin myös yhdyskuntasuunnitteluosassa otetaan huomioon rakennettu ympäristö. Suomen mallissa on keskipisteenä yhteiskunnallinen ympäristösuhte ts. taloudelliset, poliittiset, hallinnolliset instituutioiden vaikutus luontoon. Naisnäkökulmissa keskitytään pääasiassa ympäristösuhteen sosiokulttuuriseen ja arjen ulottuvuuteen (vrt. kuvio 4).

Kuvio 4. Ympäristökäsite

Filosofisessa mielessä naisnäkökulmat edustavat ihmiskeskeistä (antroposentristä) lähestymistapaa, mutta huolenpidon kohteeksi ulotetaan myös luonto (Vilkkä, 1993). Ympäristöohjelma 2005 ja Suomen malli ovat biosentrisempiä, mutta huolenpidon kohteena ei ole arki, eivätkä sosiaaliset suhteet, jotka kuitenkin vaikuttavat ympäristön kohteluun.

Virallisen ympäristöpolitiikan tietokäsitys on positivistinen tieto on ulkopuolella olevaa ja mitattavaa. Koskisen tutkimuksessa se on hermeneutis-konstruktivistinen. Naisten tietokäsitys on pragmaattinen – tieto on kontekstuaalista, resursseja ja toimintakykyä lisäävää. Naisilla on suuri tarve ekologiaa ja sosiaalisia suhteita yhdistäville teorioille, jotka auttavat ymmärtämään paremmin yhteiskunnan rakenteiden, käyttäytymisen ja luonnon välisiä vuorovaikutussuhteita.

Taulukko 5. Ympäristöohjelma 2005:n, Ympäristöpolitiikan ”Suomen mallin ja naisnäkökulmien vertailua.

	Ympäristöohjelma 2005	”Suomen malli” (Koskinen, 1995)	Naisnäkökulmat
Ydin käsite	Luontosuhde Suhde rakennettuun ympäristöön	Yhteiskunnallinen ympäristösuhde	Ekologinen ja sosiokulttuurinen ympäristösuhde
Tietokäsitys	Positivistinen	Hermeneuttis-konstruktivistinen	Konstruktivistis-pragmaattinen
Ympäristöpolitiikan tavoite	Kestävän kehityksen mukainen yhteiskunta	Ekologisesti rationaalinen yhteiskunta	Ekososiaalisesti oikeudenmukainen ja hyvä elämä.
Ympäristöpolitiikan kohde	Yhteiskunnan sektorit	Yhteiskunnan instituutioiden rakenteet	Arjen tukiverkostot ja yhteiskunnan instituutiot
Toimijatyypit	Ymp.viranomaiset Yritykset Etujärjestöt Kansalaisjärj.	Produktionistit Kompromissintekijät Visionäärit Mukautajat	Ympäristön vaalija Painostaja kansalaisjärj. Hallinnon uudistaja Akt. poliitikko
Strategiat/keinot	Oikeudelliset Hallinnolliset Taloudelliset Tiedolliset ohjauskeinot	Ekologisen modernisaation strategia, Ekologisen rakennemuutoksen strategia Maatalouden ympäristöpol. strategiat	Sektoreiden ja näkökulm. ylit. Uusi tietokäsitys Vihertävä talous Uudet käytännöt Kokeilut Verkostot
Tavoitellun muutoksen ohjaus	Ylhäältä alaspäin	Instituutioiden välisenä	Alhaalta ylös- ja ylhäältä alaspäin.

Naisnäkökulmien tavoitteena on ekososiaalisesti oikeudenmukainen ja hyvä elämä. Poliittikan kohteena ovat eettisesti hyväksyttävää elämäntapaa edistävät arjen tukiverkostot. Ympäristöpolitiikka on naisten mielestä eettinen ja sosiaalinen kysymys. Arjen oikealla organisoinnilla, esim. pidentämällä työpäivä 12 tuntiseksi ja lyhentämällä työviikkoa voidaan säästää liikenteen energiaa ja vähentää päästöjä. Virallisen ympäristöpolitiikan kohteena ovat yhteiskunnan sektorit ja institutionaaliset rakenteet ja tavoitteena yhteiskunnan kehittyminen ekologisesti rationaaliseksi.

Naisten puheista syntyy erilaisia toimijoiden ja strategioiden luokkia kuin virallisessa ympäristöpolitiikassa (vrt. taulukko 5). Naiset ovat ympäristön vaalijoita, kansalaisjärjestöjen painostajia, hallinnon uudistajia muutaman aktiivisen ympäristöasioita ajavan poliitikon ohella. Ympäristöpolitiikan Suomen mallissa ei uskota kansalaisjärjestöjen mahdollisuuksiin. Siinä paikantuvat kansalaiset lähinnä kuluttajiksi ja mukautujiksi.

Virallisen politiikan keinot ovat etupäässä sektorikohtaisia toimia. Naisnäkökulmien keinot ovat rajoja ylittäviä, kuten uudet hallinnolliset käytännöt ja kokeilut. Virallinen politiikka suuntautuu lähinnä ylhäältä alaspäin, kun taas naiset kannattavat alhaalta ylöspäin tapahtuvaa muutoksen ohjausta.

Edellä lueteltujen erojen ylittäminen edellyttää uusien kohtauspaikkojen ja keskustelutilaisuuksien luomista sekä virallisen ympäristöpolitiikan piirissä että myös naisten kesken. Naiset ovat vasta heräämässä ympäristöpoliittiseen kamppailuun. Ympäristöasiat ja naispolitiikat eivät ole vielä löytäneet toisiaan. Naiset vierastavat uutta termiä ympäristöpolitiikka, joka tekee ympäristön asioista vieraannuttavia.

Toisaalta kaivataan lisätietoa yhteiskunnan rakenteiden ja ympäristön monimutkaisista vuorovaikutussuhteista. Ongelmana on myös uudenlaisen tietokäsityksen ymmärtämisen vaikeus ympäristöpoliittisena keinona. On myös puute visioista ja selvästi muotoiltavista tavoitteista, jotka innostaisivat naisia ja miehiä toimimaan ympäristön puolesta. Sukupuolinäkökulmahan merkitsee niin naisten kuin miestenkin kokemusten tunnistamista ja kunnioittamista.

Ympäristöpolitiikka ei ole naiskysymys, mutta naiset haluavat laajentaa ympäristöpoliittisten toimijoiden piiriä. ”Virallisten” kansallisten toimijoiden piiriä pitäisi laajentaa arkielämän intressiryhmiin – lapsiin, nuoriin, vanhuksiin, työttömiin ja vammaisiin. Se ei ole helppoa, sillä samalla nousevat esiin vallanjakoon liittyvät kysymykset.

Ympäristökysymysten yhteiskunnallisen paikan määrittelyprosessi on edelleen kesken. Naistoimijoiden mukanaolo näiden kysymysten määrittelyssä on tärkeätä niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. EuroFEM-verkostoinnin avulla naiset ovat alkaneet muokata ympäristökysymyksiä eri asemista käsin yhä mielekkäämpiä sisältöjä ja osallistumismuotoja etsien.

Naisnäkökulmat ympäristöpolitiikassa voivat mitä ilmeisimmin lisätä ekologisen ja sosiaalisen modernisaation ’kapasiteettia’ (Jänicke, 1991). Se tarjoaisi uusia ideoita, vaikuttaisi suotuisasti vuorovaikutukselliseen päätöksentekokulttuuriin, ja toisi arjen näkökulman osaksi ympäristöpoliittisia strategioita. Se edellyttää ympäristöhallinnolta tietoista keskustelu- ja toimintafoorumien luomista maahamme.

- Aalto, H. (1995) Mikä jäi päättämättä - Mahtuuko elämä päätöksentekoon? Julkaisussa Naiset suunnittelussa - Laatu arkeen. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Agenda 21, Chapter 24 (1992) Global Action for Women Towards Sustainable and Equitable Development. United Nations Conference on Environment and Development. Rio de Janeiro.
- Ahlfors-Friman, A. (Toim.)(1993) Naiset ja suunnittelu. Alatyöryhmän ehdotukset maankäytön ohjauksen uudistamistyötä varten. Ympäristöministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto, muistio 2.
- Arjen asiat esille (1993) Otteita Seinäjoella naisten suunnitteluseminaarissa pidetyistä esitelmistä. Seinäjoki: Kaupunkisuunnittelu.
- Baker, W.E. (1994) Networking Smart. How to build relationships for personal and organizational success. New York: McGraw Hill.
- Bardy, M. - Aaltonen, S. - Leppo, A. - Sandelin, M. (1994) Pieni kertoo suuresta - ympäristöopiskelu lasten kanssa. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia 38.
- Beck, U. (1990) Riskiyhteiskunnan vastamyrryt. Organisoitu vastuuttomuus. Tampere: Vastapaino.
- Bijker, W. - Law, J. (1992) Shaping Technology, Building Society. Cambridge: MIT Press.
- Borkenhagen, L.M. - Abramovitz (Eds.)(1991) Proceedings of the International Conference on Women and Biodiversity. Harvard University, October 1991.
- Braidotti, R. - Charkiewicz, E. - Häusler, S. - Wieriga, S. (1994) Women, the Environment and Sustainable Development. Towards a Theoretical Synthesis. London: Zed Books with INSTRAW.
- Brun, E. (1995) Selviytymiskyvyn luominen alhaaltapäin. Julkaisussa Naiset suunnittelussa - Laatu arkeen. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Dryzek, J. (1987) Rational Ecology. Environment and Political Economy. UK: Basil Blackwell.
- Forskargruppen för det nya vardagslivet (1987) Veijer till det nya vardagslivet. Stockholm: Nord.
- Gibbons, M. - Limoges, C. - Nowotny, H. - Schwartzman, S. - Scott, P. - Throw, M. (1994) The New production of Knowledge. London: Sage.
- Hahn, E. (1988) Siedlungsökologie. Ökologische Aspekte einer neuen Stadt- und Siedlungspolitik. Karlsruhe.
- Hahn, E. - Simonis, U. (1991) Ecological Urban Restructuring. *Ekistics* 58:348/349, 199-209.
- Haraway, D. (1991) Simians, Cyborgs and Women. The Reinvention of Nature. London: Free Association Books.
- Harding, S. (1986) The Science Question in Feminism. Ithaca: Cornell University Press.

- Horelli, L. (1994) Development Alternatives Seen by Women. A Paper presented at the Seminar "The Challenges facing European society at the approach of the year 2000: the role and representation of women in urban and regional planning aiming at sustainable development", Örnköldsvik, Sweden, 24-26 March 1994.
- Horelli, L. (1994b) The role of Finnish Women in Urban Policy. A national report for "Women in the City: Housing and Urban Services. OECD-Conference, Paris, October 1994.
- Horelli, L. (1995) Naisnäkökulma suunnittelussa. Julkaisussa Naiset suunnittelussa - Laatu arkeen. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Horelli, L. - Kukkonen, H. (1995) Kaipuu terveeseen kaupunkiin. Helsinki: Stakes, Raportteja 176.
- Horelli, L. - Vepsä, K. (1994) In Search of Supportive Structures for Everyday Life. Teoksessa I. Altman - A. Churchman (toim.) Women and the Environment. Human Behavior and Environment, Vol. 13. New York: Plenum.
- Horelli, L. - Vepsä, K. (1995) Ympäristön lapsipuolet. Helsinki: ITLA.
- Horelli, L. - Vepsä, K. (1995b) Proceedings from the Second Working Meeting of EuroFEM, The Hague, The Netherlands. Helsinki: Ministry of the Environment.
- Jänicke, M. (1990) State Failure. The Impotence of Politics in Industrial Society. Cambridge: Polity Press.
- Jänicke, M. (1991) Institutional and Other Framework Conditions for Environmental Policy Success. FFU-report 2.
- Jänicke, M. (1992) Conditions for Environmental Policy Success. An International Comparison. The Environmentalist 12, 1, 47-58.
- Kaila-Kangas, L. - Kangas, R. - Piirainen, H. (1994) Ympäristöbarometri. Helsinki: Vesi- ja Ympäristöhallitus.
- Koskiaho (1994) Ecopolis. Conceptual, methodological and practical implementations of urban ecology. Helsinki: Ministry of the Environment, Land use department.
- Koskinen, K. (1994) Ympäristönsuojelusta "kestävään kehitykseen". Turku: Turun yliopisto, sosiologianlaitos.
- Koskinen, K. (1995) Kansallisen ympäristöpolitiikan toimijat. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Kukkonen, H. (1995) Uusi yhdyskuntasuunnittelu. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Kyttä, M. (Toim.) (1993) Naiset suunnittelussa. Seminaari 28 syyskuuta 1992, Kaupunkien talo, Helsinki. Ympäristöministeriö, Kaavoitus- ja rakennusosasto.
- Luhman, N. (1989) Ecological Communication. Cambridge: Polity Press. Maankäytön ohjauksen uudistaminen (1993). Ympäristöministeriön työryhmän raportti. Helsinki. Naiset suunnittelussa - laatu arkeen (1995) Helsinki: Ympäristöministeriö/ALO.
- Oksanen, M. (1994) Ihmiskeskeisyys ja ympäristönsuojelu. Alue ja ympäristö 23:2, ss. 36-45.
- Pakarinen, T. (1995) Suunnittelun muutossuunnat ja Hämeenlinna. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunki.
- Pietilä, H. (1993) The DAWN Report of the North Overdue. Julkaisematon käsikirjoitus.

- Rouhinen, S. (1994) Ympäristön globaalit tulevaisuuskuvat ja vaikuttamismekanismit. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Saeterdal, A. (1995) Yhteenveto luennosta. Julkaisussa Naiset Suunnittelussa - Laatu arkeen. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Sairinen, R. (1994) Ympäristökonfliktit kuntien suunnittelussa ja päätöksenteossa. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Sen, G. - Grown, C. (1988) Development Crises and Alternative Visions: Third Women's Perspectives. London: Earthscan.
- Staffans, A. - Horelli, L. (1995) Kysymyksiä kaupunkipolitiikasta. Teoksessa Kirjoituksia kaupungista. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Touraine, A. (1988) Return of the Actor. Social theory in postindustrial society. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tronto, J. (1987) Beyond gender difference to a theory of care. Signs, 4, 644-663.
- Tulokas, R. (1990) Suomalaiset ja ympäristö. Helsinki: Tilastokeskus. United Nations (1985) The Nairobi Forward Looking Strategies for the Advancement of Women, Conference to Review and Appraise the Achievements of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace, Nairobi, Kenya.
- Vepsä, K. - Horelli, L. (1994) Women's networks as a strategy integrating physical and socioecological aspects in planning. Teoksessa L.Ottes-E.Poventud-M.van Schendelen-G.Segond von Banchet (toim.) Gender and the Built Environment. Emancipation in planning, housing and mobility in Europe. Assen, The Netherlands: Van Gorcum.
- Vilka, L. (1993) Ympäristöetiikka: vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista. Helsinki: Yliopistopaino.
- Willberg, H. (Toim.)(1994) Kestävän kehityksen käsikirja kunnille. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Women in Europe for a Common Future, Workshop Report: Changing patterns of Production and Consumption, 14.10.1994, Vienna.
- Ympäristöohjelma 2005 (1995). Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Ympäristötaloustoimikunnan mietintö (1993). Helsinki: Ympäristöministeriö.

Tutkimuksessa mukana olleet naisverkostot

Architecta

Asianainen (tekniset naiset)

Eduskunnan naisverkosto

Finlands svenska Marthaförbund

Finnwid (Naiset kehitystyössä)

Kokoomuksen Naisten Liitto

Kulosaarelaiset ry:n naisryhmä

Käsi- ja taideteollisuusliitto

Maa- ja kotitalousnaisten keskus

Marttaliitto

Naiset maaseudun vaikuttajina

Naisten rakentavan asumisen yhdistys (Nara)

Naisjärjestöt yhteistyössä (Nytkis)

Sosiaalidemokraattiset Naiset

Suomen Keskustanaiset

Svenska kvinnoförbundet

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta

Unioni, Naisasialiitto Suomessa

Vasemmistonaiset

Vihreät Naiset ry

Teemahaastattelurunko

1. Mitä sana ympäristöpolitiikka tuo mieleen? Miten määrittelisit ympäristöpolitiikan?
2. Miten vakavana uhkana pidät ympäristöongelmia?
3. Minkä muun kuin ympäristöpolitiikan avulla voidaan ratkaista ympäristöongelmia?
4. Minkälaiset edellytykset on Suomella ajaa nk. kestävä kehityksen politiikkaa?
5. Mitkä suomalaisen yhteiskunnan erityispiirteet ovat este kestäville kehitykselle?
6. Mitkä tahot Suomessa ovat keskeisiä ympäristöpoliittisia vaikuttajia?
7. Entä ympäristöministeriön rooli? Miten hyvin ympäristöministeriö on onnistunut tehtävässään?
8. Mitkä alueet ovat keskeisiä painopistealueita kestävä kehityksen toteuttamisessa kansallisella tasolla?
9. Minkälainen on ympäristöasioiden keinovalikoima?
10. Mitkä ovat edustamanne organisaation keskeiset ympäristöpoliittiset tavoitteet?
11. Millä keinoin pyritte edistämään ympäristöasioita järjestössänne ja omassa elämässänne?
12. Miten kansainväliset instituutiot - YK, OECD ja EU - vaikuttavat ympäristöpolitiikkaan?
13. Minkälaiset mahdollisuudet on kansalaisjärjestöillä vaikuttaa kansalliseen ympäristöpolitiikkaan?
14. Minkälaiset mahdollisuudet tiedotusvälineillä on vaikuttaa ympäristön tilaan?
15. Millaisena näet Suomen ja maailman ympäristöllisen tulevaisuuden?
16. Millainen on naisnäkökulma ympäristöpolitiikkaan ja tarvitaanko sitä?

Vastaajan ikä .....
Koulutus .....
Organisaatio .....

Voisitko ympyröidä sen vaihtoehdon, joka parhaiten vastaa suhtautumistasi alla esitettyihin väitteisiin.

Vastausohje:

1. Täysin samaa mieltä	2. Jokseenkin samaa mieltä	3. En osaa sanoa	4. Jokseenkin eri mieltä	5. Täysin eri mieltä
• Ympäristöongelmat eivät ole vakava uhka ihmiskunnalle	1	2	3	4 5
• Suomen tulee olla eturivin maa ympäristöpolitiikan toteuttajana	1	2	3	4 5
• Ympäristöpolitiikka on turhaa. Markkinavoimat pitävät huolen siitä, että ympäristönäkökulma tulee huomioiduksi	1	2	3	4 5
• Kestävän kehityksen kansainvälispoliittisin toimin (Agenda 21, CSD) ei kyetä ehkäisemään globaalien ympäristöongelmien pahenemista	1	2	3	4 5
• Kansallisilla ympäristöpolitiikan toimijoillamme on hyvät edellytykset toteuttaa onnistunutta ympäristöpolitiikkaa	1	2	3	4 5
• Kansallisten ympäristöpolitiikan tavoitteiden toteuttaminen edellyttää rakenteellisia muutoksia suomalaisessa yhteiskunnassa	1	2	3	4 5
• Ydinenergia ja nykyistä kehittyneempi kivihiiilen polttotekniikka ovat riittäviä ratkaisuja kansallisen energiahuollon turvaamisessa	1	2	3	4 5
• Kykenen itse lähiryhmäni kanssa parantamaan toimillamme ympäristön tilaa	1	2	3	4 5
• Onnistunut ympäristöpolitiikka edellyttää henkilökohtaisia elämäntavan muutoksia	1	2	3	4 5
• EU-jäsenyys helpottaa ympäristökysymysten käsittelyä	1	2	3	4 5
• EU edustaa puhtaasti taloudellisia intressejä	1	2	3	4 5
• EU aiheuttaa jäsenmaissaan enemmän ympäristövaurioita, kuin jos maa ei kuuluisi EU:iin	1	2	3	4 5
• Maakaasun ja uusiutuvien energialähteiden käyttöä Suomen energiahuollossa tulisi selvästi lisätä	1	2	3	4 5
• Ympäristöongelmien ratkaisu edellyttää kansallista konsensusta	1	2	3	4 5
• Kansalaisjärjestöt eivät voi vaikuttaa ympäristöpolitiikkaan	1	2	3	4 5
• Suomi onnistuu ympäristöpolitiikassaan	1	2	3	4 5

NAISNÄKÖKULMA YMPÄRISTÖPOLITIIKASSA

Seminaari Eduskunnan auditoriossa
25 tammikuuta 1995, klo 10 - 13.

Klo 10.00

YMPÄRISTÖPOLITIIKAN UUSIA TUULIA

Ympäristöministeri
Sirpa Pietikäinen

MITÄ ON NAISNÄKÖKULMA YMPÄRISTÖ-
POLITIIKASSA?

Filosofian tohtori
Liisa Horelli

Esitys perustuu seuraavien nais-
verkostojen haastatteluihin:
Eduskunnan naisverkosto, Nytkis,
Tane, Martat, Unioni, Käsi- ja
taideteollisuusnaiset, Maa- ja
kotitalousnaiset, puolueiden
naisaktivistit.

MITEN NAISTEN NÄKEMYS EROAA VIRALLI-
SESTA YMPÄRISTÖPOLITIIKASTA?

Sosiologi
Keijo Koskinen

Kommentti pääministeri Ahon johtaman
Kestävän kehityksen-toimikunnan
jäsenten haastattelujen pohjalta.

Klo 11.30

NAISET YMPÄRISTÖPOLIITTISIKSİ TOIMIJOIKSI?

Puheenjohtajana
vt. kansliapäällikkö
Sirkka Hautojärvi

- EuroFEM-projektiverkosto

Neuvotteleva virka-
mies Kirsti Vepsä

- muita esimerkkejä

yleisö

***Naisnäkökulmia
ympäristöpolitiikkaan***

***Kvinnoperspektiv i
miljöpolitiken***